

BOLIGSOCIALE FAMILIEKURSER

Erfaringer fra Amagerbro



BOLIGSOCIALE FAMILIEKURSER

Erfaringer fra Amagerbro

Sidsel Vinther Breau, projektleder

Nana Øland Frederiksen

Maria Juul Riemenschneider

ISBN-NR 978-87-92798-35-0

© 2015 Center for Boligsocial Udvikling

Center for Boligsocial Udvikling

Sadelmagerporten 2A

2650 Hvidovre

Tlf: 50 89 45 00

E-mail: info@cfbu.dk

www.cfbu.dk

SEPTEMBER 2015

Forside og alle andre fotos: Copenhagen Film Company

Udgivelsen kan frit hentes på www.cfbu.dk

CFBU's udgivelser kan frit citeres med tydelig kildegengivelse



er en selvejende institution under Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet. Centrets overordnede formål er at undersøge effekten af sociale indsatser i udsatte boligområder, at indsamle erfaringer fra nationale og internationale boligsociale indsatser og at yde kvalificeret rådgivning og processtøtte til centrale aktører indenfor det boligsociale område.

INDHOLD

Indledning	5
Formål	6
Sådan har vi gjort7
Virkningsevaluering og programteori	7
Deltagerobservation og interviews	7
Spørgeskemaundersøgelse	8
Tak	8
Konklusioner og anbefalinger	9
Resultater af familiekurset på Amagerbro	9
Rekruttering og målgruppe	9
Faglige oplæg	10
Besøg hos forskellige aktører	11
Sociale udflugter	11
Familiekurset på Amagerbro	12
Målsætning	13
Tilrettelæggelse af programmet – kontinuitet og fornyelse	14
Samarbejde med SSP	16
Familiernes problemstillinger	18
Beskrivelse af deltagergruppen på kurset	18
Manglende samfundsdeltagelse og mistillid til systemet	19
Social isolation	20
Opdragelse i et fremmed land	21
Kriminalitetstruede unge	23
Rekruttering og sammensætning af målgruppe24
Sammensætning af målgruppen	24
Rekruttering	26
Om faglige oplæg og diskussion28
Formidling og indhold passer til målgruppen	30
Resultat: Mere kompetente forældre	33
Om besøg hos forskellige aktører37

Fokus på lokaliteten	38
Resultater: Afmystificering og familier der bruger systemet	40
Om sociale udflugter.42
Facilitering af kontakt og relationsdannelse	43
Resultater: Familierne er internt styrkede.	44
Resultater: Styrkede sociale netværk	46
Litteratur48

INDLEDNING

I denne rapport går vi i dybden med et boligsocialt familiekursus og undersøger hvordan oplæg, diskussion og udflugter kan skabe styrkede familier. I rapporten indgår detaljerede anbefalinger til boligsociale medarbejdere og andre professionelle som arbejder med familiekurser, eller som kunne tænke sig at starte et familiekursus op.

I udsatte boligområder bor der mange familier som er i en udsat position. Der er derfor en større andel af børn der vokser op i familier, hvor forældrene har udfordringer med at varetage forældrerollen. CF-BU's kortlægning af indsatser for sårbare familier i helhedsplanerne viser, at der i udsatte boligområder er 35 % af børnene og de unge, som er i særlig risiko for at komme ind i en negativ personlig og social udvikling. Det betyder, at der bliver brug for et forebyggende tilbud fra socialforvaltningen. På landsplan er det tilsvarende tal 5 %. Samme kortlægning beskriver forskellige problemstillinger, som forældrene i udsatte boligområder kæmper med. Dette kan være sociale udfordringer som arbejdsløshed, fattigdom og marginalisering, men også personlige udfordringer, som traumer eller psykisk sygdom. Endvidere kan der være kulturelle udfordringer i forældrerollen som handler om, at det kan være svært at opdrage børn i et land, som er meget anderledes end der, hvor man selv er opvokset. Typisk er de mest sårbare og udsatte familier karakteriseret ved en kombination af flere af disse problemfelter (se Frederiksen et al. 2015).

Medierne har ofte fokus på unge i udsatte boligområder som laver småkriminalitet, skaber utryghed og i grellere tilfælde er involveret i bandekriminalitet eller radikaliserede islamiske grupper. Ofte peger pilen på forældrene, og der bliver stillet krav om, at forældrene tager mere ansvar for deres børn. Alle forældre ønsker det bedste for deres børn, men mange forældre i udsatte boligområder kæmper en kamp mod "gadens" tiltrækningskraft på deres børn, og i mange

tilfælde taber de denne kamp. Forældrene er på den ene side oppe mod meget stærke kræfter, og på den anden side er de ikke klædt på til at tage kampen op (Kalkan 2014).

Hvis man ønsker, at forældrene skal kunne spille en større rolle i bekæmpelsen af rekruttering til kriminalitet blandt unge i udsatte boligområder, skal de derfor klædes på til dette. En måde at gøre det på er gennem familiekurser, som på den ene side giver forældrene noget mere viden om det samfund, som deres børn vokser op i og samtidig en viden om, hvem de kan dele deres bekymringer for deres børn med, så de har mulighed for at handle mere målrettet på at holde deres børn ude af kriminalitet. På den anden side kan familiekurser give forældrene nogle redskaber til, hvordan de kan kommunikere med deres børn bedst muligt, så forældrene bliver en medspiller for børnene modsat nogen man skal skjule sin sande livsstil for.

I forlængelse af ovenstående problemstilling, har CFBU i 2014 haft fokus på familiekurser og hvordan man bedst muligt tilrettelægger disse i regi af helhedsplanerne. Dette har til formål at støtte sårbare forældre i udsatte boligområder til at være gode og ansvarsfulde forældre for deres børn og dermed undgå, at så mange unge vælger gaden og kriminaliteten til og familien, uddannelsen og jobbet fra.

I denne rapport ser vi på et specifikt familiekursus på Amagerbro, hvor man har gjort sig en masse erfaringer med at afholde familiekurser for familier i udsatte

boligområder. Erfaringerne fra Amagerbro bredes ud, så de kan bruges som læring for alle helhedsplaner, som måtte ønske at arbejde med familiekurser.

FORMÅL

Formålet med denne rapport er at formidle viden om hvilke mål, der realistisk kan opnås, og hvordan disse mål indfries i kraft af et boligsocialt familiekursus for sårbare familier med etnisk minoritetsbaggrund. I rapporten udpeges de betingelser, der skal være til stede ved et boligsocialt familiekursus for at de opstillede målsætninger kan nås. I undersøgelsen har vi

stillet skarpt på, hvad der virker i en specifik kontekst. Det er dog vores overbevisning, at de betingelser, vi har fundet frem til ligeledes vil gøre sig gældende i en lignende kontekst med en lignende målgruppe.

Rapporten henvender sig til boligsociale medarbejdere rundt omkring i landet, som arbejder med familiekurser eller påtænker at starte et familiekursus. Hensigten er, at eksemplet fra Amagerbro kan inspirere andre boligsociale medarbejdere. Ud fra undersøgelsen har vi fremhævet nogle detaljerede anbefalinger omhandlende strukturering, rekruttering og selve forløbet, som kan anvendes direkte i arbejdet med familiekurser.



SÅDAN HAR VI GJORT

Undersøgelsen udgør en dybdegående evaluering af en enkelt case. Den er baseret på deltagerobservation, kvalitative interviews med udvalgte familier, kvalitative interviews med medarbejdere og en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre, der har deltaget i kurserne på Amagerbro for henholdsvis to og tre år siden.

Metode	Antal
Deltagerobservation	10 kursusgange/aktiviteter
Kvalitative interviews med forældre	5 interviews med 6 forældre
Kvalitative interviews med unge	3 interviews
Kvalitative interviews med projektgruppen	5 interviews
Spørgeskemaundersøgelse blandt tidligere deltagere	13 besvarelser ud af 26 tidligere deltagere ¹

VIRKNINGSEVALUERING OG PROGRAMTEORI

Undersøgelsen er tilrettelagt som en virkningsevaluering. Med undersøgelsen har vi derfor stillet skarpt på hvad der virker for hvem under hvilke omstændigheder (jf. Dahler-Larsen et al. 2003; Pawson & Tilley 1997:84f).

Sammen med projektgruppen har vi opstillet en programteori for projektet. En programteori skal illustrere, hvilke sammenhænge man kan forvente mellem indsats og resultat, og den bruges til at afdække hvilke dele af en indsats, der har virket efter hensigten – og hvilke dele der ikke har. Programteorien fungerer på den måde som det overordnede evalueringsredskab gennem hele undersøgelsen. Det er altså de enkelte led i programteorien, som vi tester i undersøgelsen. Vi har opstillet indikatorer for de enkelte led i programteorien og udpeget hvilke datakilder, der kan hjælpe os til at teste dem. Programteorien kan findes på CFBU's hjemmeside.

DELTAGEROBSERVATION OG INTERVIEWS

For at få et dybdegående indblik i familiekursets betydning for de deltagende familier, har vi været tilstede ved næsten samtlige oplæg, udflugter, fællesspisning, besøg ud af huset mm. På den måde har vi været i stand til at observere deltagernes reaktioner og få indtryk af, hvordan interaktionen mellem deltagerne og oplægsholdere har været. Efter at have fulgt kurset i et år har vi lært familierne at kende og har derved haft mulighed for at få indblik i, hvilken udvikling de enkelte deltagere har gennemgået – en udvikling som deltagerne måske selv kan have svært ved at italesætte. Efter hver kursusgang har vi skrevet udførlige feltnoter, hvor vi har noteret hvem der var til stede, hvem der deltog i diskussionerne etc. Her har vi ligeledes noteret deltagernes handlinger; hvor de går hen i pauserne, hvem de snakker med etc. Disse observationer har været medvirkende til at belyse de enkelte led i programteorien.

Vi har desuden foretaget kvalitative interviews med udvalgte deltagere. Informanterne blev udvalgt ud fra et ønske om at omfatte både ressourcetsvage og mere ressourcestærke familier i undersøgelsen, forældre til små børn og store børn, mødre og fædre og enkelte forældre som havde gjort sig bemærket i forbindelse med deltagerobservationerne. Herudover har vi interviewet tre teenagere fra familierne, for at høre om deres vurdering af kursets virkning i deres egen familie.

Vi har dertil foretaget interviews med to SSP-medarbejdere (skole og politi), en SSP-konsulent² og to interviews med de to tovholdere for projektet for at få indblik i organiseringen af indsatsen og deres vurdering af deltagerens udbytte.

SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE

Vi har foretaget en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre, der har deltaget i familiekurset for henholdsvis to og tre år siden. Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført telefonisk, og ved hvert spørgsmål er respondenterne blevet bedt om at uddybe deres svar. Disse svar er benyttet til at pege på, hvilke langsigtede virkninger familiekurserne kan have.

TAK

Vi har kvalificeret undersøgelsens analytiske fund gennem en følgegruppe bestående af Vibeke Hallas fra Dansk Flygtningehjælp, Julie Trøjborg fra Landsbyggefonden, Christina Britt Christensen fra helhedsplanen Nivå Nu og Nanna Høygaard Lindeberg fra Socialstyrelsens Kontor for Børn og Familie. Et stort tak for al den konstruktive kritik!

1. De 26 deltagere udgør ikke samtlige deltagere fra familiekurset i 2011 og 2012. Af ressourcemæssige årsager har vi kun udvalgt de deltagere, der taler tilstrækkeligt dansk til at kunne gennemføre telefoninterviewet på dansk. Dette kan naturligvis medføre en vis bias, hvorfor vi primært anvender de kvalitative uddybninger af spørgeskemaet i analysen.

2. SSP-konsulent sidder i SSP-sekretariatet i København og har den daglige rådgivende, koordinerende og metodeudviklende funktion i forhold til SSP-lokaludvalgene i København.



KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Undersøgelsen viser, at boligsociale familiekurser kan være med til at styrke familiernes interne sammenhold og tydeliggøre samfundets forventninger til forældrene. For at familierne får størst muligt udbytte af familiekurserne bør man overveje hvordan målgruppen sammensættes, hvordan oplæggene afholdes, hvilke udflugter der arrangeres og hvilke aktiviteter der sættes i gang. I dette kapitel fremgår det hvilke konkrete overvejelser de boligsociale medarbejdere konkret bør gøre sig i tilrettelæggelsen af familiekurset.

Familiekurserne på Amagerbro er i alt blevet afholdt syv år i træk. Her har tovholderne haft rig mulighed for at gøre sig erfaringer med forskellige målgrupper, rekrutteringsstrategier, og tilrettelæggelse af selve kurset. I dette kapitel vil vi fremføre de hovedresultater, som er opnået med familiekurserne på Amagerbro, og vi vil i særlig grad fokusere på, hvordan resultaterne er opnået.

RESULTATER AF FAMILIEKURSET PÅ AMAGERBRO

Et boligsocialt familiekursus som dét på Amagerbro, kan i høj grad bidrage med konkrete redskaber, som kan bruges til at styrke familiernes interne bånd. Forældrene på familiekurset beskriver selv, at de har fået styrket deres forældrekompetencer. De er blevet bedre til at kommunikere med deres børn på en konstruktiv måde, konfliktniveaet i familierne er faldet og flere forældre fortæller, at de ikke længere anvender vold som sanktionsmiddel over for deres børn. Familierne har opnået større viden om det danske velfærdssystem og er blevet opmærksomme på, hvilke forventninger der er til dem som forældre, og hvilke muligheder de har.

Familiekurset har også i nogen grad formået at opbygge sociale relationer mellem familier, som har oplevet at være socialt isolerede.

REKRUTTERING OG MÅLGRUPPE

Familiemedarbejderne fra Amagerbro Helhedsplan samarbejder med SSP (Socialforvaltning, skole og politi) omkring familiekurset. Dette samarbejde har vist sig at være gavnligt i rekrutteringen af familier, da man derved har mulighed for at nå familier, der ikke selv henvender sig i helhedsplanen og som ikke benytter sig af helhedsplanens andre tilbud. På den måde bliver det muligt at skabe en passende balance i sammensætningen af deltagergruppen, således at familiekurset både består af relativt velfungerende familier, og den primære målgruppe, der er: Familier hvis børn er kendt af politiet, familier som har en "sag" i socialforvaltningen eller familier hvis børn har problemer i skolen.

Sammensætningen af målgruppen er af stor betydning for familiekursets succes. Det handler om at finde en balance, hvor deltagergruppen dels består af dysfunktionelle familier med et stort behov for hjælp, men hvor der samtidig er familier, der kan fungere

som positive rollemodeller for de andre. Denne balance er vigtig i forbindelse med at sikre, at familiekurset hverken bliver afholdt udelukkende for familier, der ikke har et stort behov for hjælp, og ej heller kommer til at udgøre en rekrutteringsplatform, hvor de mest belastede unge trækker de mere velfungerende unge ud i kriminalitet – eller hvor diskussionen i gruppen ikke bliver konstruktiv.

Det er vores vurdering, at familiekurset i 2014 har formået at sammensætte en relevant deltagergruppe der har meget forskellige behov, og som kan supplere hinanden på forskellig vis. Deltagergruppen på familiekurset har været meget broget, og gruppen har både inkluderet meget udsatte familier, men ligeledes velfungerende familier, som primært deltog for at agere som positive rollemodeller. Familierne i begge ender af spektret har fået et udbytte af kurset. I familier med gode socioøkonomiske ressourcer kan der også være et højt konfliktniveau, og alle forældre kan have svært ved at opdrage deres teenagebørn. I evalueringen af familiekurset har det vist sig, at også de ressourcestærke forældre er blevet præsenteret for redskaber til at kommunikere mere hensigtsmæssigt med deres børn, og at de som resultat heraf har reduceret konfliktniveauet derhjemme betydeligt.

ANBEFALING 1

For at sikre en passende balance i sammensætningen af deltagergruppen, anbefaler vi at helhedsplanen samarbejder med SSP eller andre parter med kendskab til konkrete sårbare familier. I rekrutteringen af familier har helhedsplanen den fordel, at medarbejderne typisk har et bredt kendskab til beboerne i området. For helhedsplanens medarbejdere kan det dog være svært at opnå kontakt til nogle af de familier, der måske har størst brug for hjælp. Det professionelle netværk ligger, via deres arbejde med familierne, inde med en stor viden om sårbare familier i boligområdet, som den boligsociale indsats ikke har. Det er derfor en fordel at arbejde tæt sammen med de relevante aktører i SSP-netværket, i forbindelse med at identificere sårbare familier med kriminalitetstruede børn. For at sikre sig, at man når de relevante familier, er det nødvendigt at aktørerne i SSP-udvalget spreder budskabet om tilbuddet i deres netværk.

FAGLIGE OPLÆG

Der er afholdt forskellige oplæg på familiekurset. Dels om børneopdragelse mellem to kulturer og dels om systemets forventninger til familierne. Det er vores vurdering, at nogle oplæg i høj grad har bidraget med ny viden, som forældrene har anvendt på en konstruktiv måde, mens andre oplæg ikke har haft samme betydning. Oplæggene har i særlig grad ført til, at forældrene går mere i dialog med deres børn på en anden måde, og at familierne har færre konflikter i hjemmet.

ANBEFALING 2

Når der holdes oplæg over for en målgruppe, som den på familiekurset, anbefaler vi, at oplægsholderen taler frit og ikke bruger manuskript eller PowerPoint. Det er vigtigt at oplæggene holdes korte, og at oplægsholderen udvælger enkelte pointer, som formidles tydeligt. Vi anbefaler desuden, at oplæggene fungerer som en anledning til diskussion og lægger op til en åben og anerkendende dialog med familierne. Når budskabet er kommunikeret klart ud, er det en god idé at spørge familierne, hvad de tænker om det – og at være åben over for deres synspunkter. Det kan være en fordel at finde en oplægsholder, som kan tale ud fra sine egne erfaringer. På denne måde kan oplægget gøres mere nærværende for familierne.

ANBEFALING 3

I nogle tilfælde vil de boligsociale medarbejdere på familiekurserne få kendskab til forældre, som over en årrække har anvendt vold som sanktionsmiddel overfor deres børn. For nogle af disse forældre kan det være svært at vænne sig af med den metode, som måske er en indlejret del af deres opdragelsesrepertoire. Disse forældre kan have behov for mere gennemgribende hjælp end hvad et boligsocialt familiekursus kan tilbyde. Vi anbefaler derfor at de boligsociale medarbejdere er opmærksomme på hvilke forældre, der kunne have behov for yderligere hjælp og brobygger til andre instanser.

BESØG HOS FORSKELLIGE AKTØRER

Familiekurset har ligeledes indbefattet besøg på en lokal politistation, besøg på en folkeskole og besøg i en ungdomsklub. Besøgene ud af huset har medført gode resultater. I analysen fremgår det, at det særligt er besøget på politistationen, der har medført, at deltagerne ikke længere oplever politiet som en mystisk og faretruende størrelse. Herudover har politiet givet udtryk for, at de har oplevet familiekurserne som en god platform til at møde familierne. Der er dog flere besøg, der ikke umiddelbart har medført en afmystificering i samme grad.

ANBEFALING 4

Besøg ud af huset kræver meget koordinering og skal derfor kun gennemføres, når besøget bidrager med noget, som oplægget ikke indeholder. Det bør derfor overvejes nøje, hvorvidt besøget ud af huset kan erstattes af, at oplægsholderen i stedet inviteres til at holde oplæg i de lokaler, hvor familiekurset afholdes. Ved besøg ud af huset er det vigtigt, at rundvisningen er i fokus. Oplæggene på stedet bør ikke fylde for meget – i så fald giver det bedre mening at holde oplægget i de sædvanlige lokaler.

Vi anbefaler at besøgene ud af huset går til de relevante lokale steder – fx at det er den skole, som flertallet af familiernes børn går på, der besøges.

SOCIALE UDFLUGTER

Blandt de forældre med det største personlige og sociale overskud har der primært været et behov for at få styrket det interne sammenhold i familien, og her har en udflugt til Bornholm i høj grad givet anledning til kvalitetstid. I interviews med familierne har det været et gennemgående træk, at de sociale udflugter har været positive for familiens interne bånd. Det er dog vores vurdering, at der ikke er skabt så mange og dybe relationer på tværs af familierne, som man kunne have håbet. Disse relationer er ikke i tilstrækkelig grad blevet hjulpet på vej gennem facilitering af sociale aktiviteter på tværs af familierne. I analyseafsnittet om sociale udflugter fremgår der konkrete anbefalinger til, hvordan en sådan facilitering kan foregå.

ANBEFALING 5

Da formålet med de sociale udflugter er at skabe relationer på tværs af familierne, er det vigtigt at facilitere at dette sker. Relationerne opstår ikke af sig selv – særligt ikke blandt de svageste familier. Vi anbefaler derfor, at de boligsociale medarbejdere arrangerer konkrete aktiviteter på de sociale udflugter, hvor familierne rystes sammen.

FAMILIEKURSET PÅ AMAGERBRO

I denne undersøgelse er vi dykket ned i en konkret case for at kaste lys over hvordan boligsociale familiekurser kan tilrettelægges. Vi har valgt Amagerbro familiekurser som case, fordi de arbejder med et gennemprøvet koncept. Desuden er samarbejdet omkring rekrutteringsprocessen interessant på Amagerbro, hvor de får adgang til familier, der ikke nødvendigvis er aktive i boligområdet.

Familiekurset på Amagerbro strækker sig over et års tid. De første måneder går med at udvælge de rette familier og afholde møder med familierne. Målgruppen for familiekurset har alle årene været etniske minoritetsfamilier. Her adskiller kurset på Amagerbro sig fra andre familiekurser, der også arbejder med etnisk danske familier.

Selve kurset består af flere sessioner med oplæg om børneopdragelse som et udgangspunkt for samtale og diskussion. Derudover besøger forældrene socialforvaltningen, lokalpolitiet, en lokal ungdomsklub og den lokale folkeskole. Her møder forældrene repræsentanter for de forskellige aktører og hører mere om deres arbejde. Dette møde – og at det finder sted på de respektive steder – har til formål at afmystificere de forskellige aktører og oplyse forældrene om det arbejde, de laver. På denne måde forsøger man at nedbryde nogle af de fordomme og den frygt, som forældrene tilsyneladende bærer rundt på i forhold til fx socialforvaltning og politi. På kurset i 2014 blev der i alt afholdt 10 oplæg og herudover en velkomstaften og en refleksionsaften, hvor familierne blev involveret i planlægningen af det videre forløb.

Et andet element i kurset er sociale aktiviteter og udflugter. I kursusforløbet er der lagt to weekenddage ind i kalenderen til udflugter, og ydermere en tur til Bornholm for alle familierne. Udflugterne er for hele

familien og går til forskellige faciliteter i lokalområdet. Formålet er blandt andet at præsentere familierne for disse muligheder, da familierne ofte ikke kender til dem eller har tradition for at benytte dem. Et andet formål er, at familierne på disse ture kan lære hinanden bedre at kende og kan spejle sig i hinandens måde at være sammen på. Det kan således både give familierne et større socialt netværk og en mulighed for at se, hvordan andre familier er sammen.

Kursusgangene, som bliver afholdt i helhedsplanens lokaler, starter med, at familierne mødes og spiser sammen. Herefter kommer nogle børnepassere og henter børnene og tager dem med til Børnekulturhuset, hvor der bliver arrangeret aktiviteter for dem. Kurset inkluderer således både spisning og børnepassning.

Familiekurset organiseres i et tæt samarbejde med SSP. Helhedsplanen står for den overordnede organisering af forløbet, planlægning af tidspunkter og er tovholdere på rekruttering til kurset. Desuden står de for kommunikation med familierne undervejs i forløbet. De andre aktører i samarbejdet står hver især for de kursusgange, hvor de skal præsentere deres felt og deltager i varierende omfang i de forskellige sociale aktiviteter. Til møderne om børneopdragelse bruges en oplægsholder, som er psykolog og selv har anden etnisk baggrund end dansk, og som er specia-

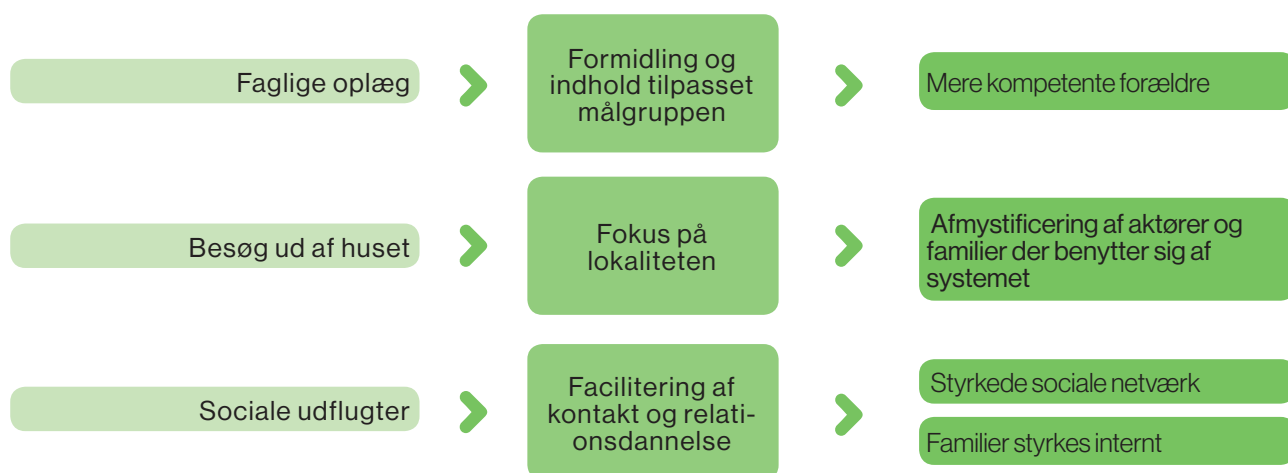
liseret i problemstillinger omhandlende det at være forældre og familie med anden etnisk baggrund end dansk.

Programmet er bygget op om det projektgruppen kalder "højskoleprincippet", hvor familierne forventes at deltage aktivt, og hvor aktiviteterne veksler mellem faglige oplæg og diskussion, besøg ud af huset til forskellige institutioner og sociale udflugter for hele familien. Den fælles diskussion og erfaringsudveksling er et centralt princip for familiekurset. Formålet er altså ikke blot at give forældrene viden, men også at forældrene bidrager med deres egne erfaringer og dermed inspirerer hinanden til nye måder at være familie på. Af samme grund er sammensætningen af deltagergruppen meget vigtig, så det ikke bliver de u hensigtsmæssige adfærdsmønstre, der har en afsmittende effekt.

MÅLSÆTNING

Den overordnede målsætning med familiekurserne på Amagerbro er: "At udvikle forældrenes kompetencer, så de evner at støtte deres børn til en god skolegang, et aktivt fritidsliv samt en acceptabel adfærd i og uden for boligafdelingerne. Derudover at de formår at være nærværende, omsorgsfulde og værdisættende i forhold til deres børn" (Helhedsplan for Sundholms- og Holmbladsgadekvartererne 2014: 14). Vi har opdelt dette mål i fire dele:

1. Mere kompetente forældre
2. Afmystificering af aktører, og familier der benytter sig af systemet
3. Styrkede sociale netværk
4. Familier styrkes internt



Ovenfor ses en forsimplet version af programteorien. Den detaljerede model kan findes på CFBU's hjemmeside. Figureerne i midten omringer indsatsens moderatorer – det vil sige de betingelser, der skal være til stede for at indsatsen kan føre til de forventede resultater. Det er disse moderatorer, der udgør de analytiske fund i undersøgelsen og som har vist sig at

være vigtige for at opnå de opstillede målsætninger. I de tilfælde, hvor moderatorerne har været til stede, er målsætningerne opnået.



TILRETTELÆGGELSE AF PROGRAMMET – KONTINUITET OG FORNYELSE

Familiekurset på Amagerbro kører efter et mere eller mindre fastlagt program. Det er blevet justeret lidt løbende, men er i store træk det samme. I 2014 har familiekurset fx haft fokus på unge, og man har arrangeret særlige aktiviteter for de unge og for børnene sideløbende med forældrenes deltagelse. Denne del af familiekurset ser vi dog bort fra i denne evaluering.

Programmet blev udviklet med udgangspunkt i, hvilke henvendelser helhedsplanens medarbejdere typisk modtog fra familierne i boligområdet. Det blev således baseret på de problemstillinger, som de boligsociale medarbejdere havde identificeret som relevante på baggrund af deres erfaringer fra boligområdet. Dette programudkast blev præsenteret for en gruppe beboere, som fik mulighed for at kommentere og komme med forslag.

Vi vurderer, at det er en styrke at familiekurset kører efter et fast program, da det dermed forankres som en "institution" i boligområdet, hvor mange kender til det, og hvor familier kan anbefale hinanden at deltage år efter år. Det er også en styrke, da det er mindre ar-

bejdskrævende for medarbejderne at afholde et kursus, som de har afholdt før, modsat at skulle planlægge et nyt hvert år. På den måde frigiver det ligeledes nogle ressourcer til at fokusere på andre aspekter af kurset, når der ikke skal lægges så mange kræfter i tilrettelæggelsen af programmet. Dette bliver imidlertid også bagsiden af medaljen, da der er en risiko for, at man kommer til at "tage den på rutinen". Der er således en fare for, at efterspørgslen i målgruppen ændrer sig fra år til år, og at dette ikke bliver opdaget. De forskellige aktører er naturligvis opmærksomme på, hvad der har ændret sig inden for deres felt og sørger for, at de enkelte oplæg er opdaterede og programmet finjusteret efter den konkrete deltagergruppe. I store træk er det dog det samme program, der kører hvert år. Tovholderne for familiekurset er bevidste om denne svaghed, og har besluttet sig for at prøve nogle nye ting af til næste familiekursus, hvor der blandt andet vil være mere fokus på debat mellem familierne.

Programmet for familiekurserne 2014 indeholdt en række forskellige oplæg, en klatretur i skoven, en udflugt i nærområdet og en tur til Bornholm. Nogle af oplæggene blev afholdt i helhedsplanens lokaler, andre ude af huset. Nedenfor fremgår det, hvilke konkrete oplæg og aktiviteter, der er blevet afholdt:

Indhold	Oplægsholder	Sted
Skole-hjem-samarbejdet og UU-vejledning	Skolelærere fra SSP-netværket og UU-vejleder	Lokal folkeskole
Fritidstilbud til unge	Medarbejder i ungdomsklub	Lokal ungdomsklub
Politiets kriminalpræventive arbejde og hash	Politi fra SSP-netværket	Lokal politistation
Socialforvaltningens arbejde med børn og familier	Socialrådgiver fra SSP-netværket	Helhedsplanens lokaler
Beboerdemokrati i almene boligområder og netværk	Boligsociale medarbejdere i helhedsplanen	Helhedsplanens lokaler
Børneopdragelse mellem to kulturer	Psykolog med speciale i emnet	Helhedsplanens lokaler
Børneopdragelse mellem to kulturer	Psykolog med speciale i emnet	Helhedsplanens lokaler
Forældrerådgivningen ved LOKK³	Medarbejdere i LOKK	Helhedsplanens lokaler
Anti-radikalisering	Medarbejdere i VINK ⁴	Helhedsplanens lokaler

Sociale udflugter:	
Destination	Varighed
Tur til Bornholm	3 dage
Klatretur i skoven	En eftermiddag
Tur i nærområdet	En eftermiddag

HVAD KOSTER DET?

Da familiekurser er en aktivitet, der ofte omfatter hele familier, kan det være ret omkostningsfuldt at afholde. Familiekurset på Amagerbro inkluderer en weekendtur, børnepasning og forplejning, og det løber i alt op på 165.000 kr., hvilket ikke omfatter de timer, som de boligsociale medarbejdere har lagt i projektet.

Det udspecificerede budget for familiekurset 2014-2015 ses på næste side. Udover det budgetterede er der i alt brugt mellem 26-30 timer/uge på forberedelse og afholdelse af familiekurset fordelt på to boligsociale medarbejdere.

Budget for familiekursus på Amagerbro 2014/2015		
Budgetpost	Specificeret	Beløb i kr.
Honorar til oplægsholdere		10.000
Forplejning	50 personer (inkl. oplægsholdere, kursister, børn, medarbejdere) 10 kursusgange	30.000
Timeløn til projektmedarbejdere, der står for børnepasning	4 medarbejdere. Inkl. planlægningsmøder etc.	20.000
Børne- og ungeaktiviteter	Materialer, udflugter og foreningsbesøg	10.000
Weekendtur	inkl. oplæg, transport, ophold, projektmedarbejdere, børn- og ungeaktiviteter	85.000
Opstartsseminar	inkl. facilitator/ følgegruppemøder	10.000
I alt		165.000

SAMARBEJDE MED SSP

Familiekurset på Amagerbro afholdes i et samarbejde med de to lokale SSP-udvalg, og kurset finansieres delvist af SSP's aktivitetsmidler.

SSP bidrager til samarbejdet som oplægsholdere og i visitationen af familierne. Det er således skolerepræsentanten i SSP, som er ansvarlig for oplægget på den lokale folkeskole, hvor SSP-politimanden afholder oplægget om politiet på lokalpolitistationen, og endeligt SSP-repræsentanten for socialforvaltningen, som arrangerer oplægget på socialforvaltningen. I visitationen af familier til kurset, er SSP-udvalget medvirkende i identifikationen af relevante familier og præsenterer dem for tilbuddet. Desuden er det hensigten, at medlemmer af SSP-projektgruppen skal deltage i de sociale aktiviteter og udflugter, som også er en del af kurset. Dette både for at skabe et kendskab og en relation til familierne på kurset, og rent praktisk for at bidrage med medarbejderressourcer.

Ud over oplæggene og visitationen, består samarbejdet mellem helhedsplanen og SSP-udvalgene i en udveksling af information om relevante familier ved jævnlige møder i SSP-udvalgene. Her er det muligt at diskutere familiernes konkrete problemstillinger, således at både boligsociale medarbejdere og SSP-medarbejdere kan handle ud fra et samlet vidensgrundlag. Dette er muligt, da møderne foregår i regi af SSP⁵.

På den måde får de boligsociale medarbejdere et bredere kendskab til beboerne i området og får viden om familiernes trivsel på en række parametre. Det kan fx være bekymringer i socialforvaltningen, om de unge er blevet anholdt eller sigtet, og hvordan det går i skolen. For helhedsplanen er det således en fordel, at de via SSP får adgang til en masse viden, som de ellers ikke har adgang til, og at de dermed har mulighed for at koordinere deres arbejde med de relevante aktører på feltet. SSP-repræsentanterne på den anden side giver udtryk for, at de gennem familiekurset får en anden kontaktflade og et dybere kendskab til udsatte familier gennem familiekurset end de ellers har:

HVAD ER SSP?

SSP er et samarbejde mellem skole, politi og sociale myndigheder, der har til formål at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. I København består SSP-samarbejdet af Københavns Politi, Børne- og Ungdomsforvaltningen, Socialforvaltningen, Kultur- og Fritidsforvaltningen og Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen samt Kriminalforsorgen.

Kilde: <https://ssp.kk.dk>

“ Hvis jeg på et senere tidspunkt får brug for at komme på hjemmebesøg, så er det min erfaring, at når de kender mig i forvejen, så er det noget helt andet, når jeg kommer ind. Også selvom det måske ikke er så fedt [at politimanden kommer].

SSP-medarbejder fra politiet

Ovenfor beskriver SSP-medarbejderen fra politiet, hvordan familiekurset udgør en god platform for at møde områdets familier på. En anden SSP-medarbejder giver udtryk for, at de forskellige parter har adgang til forskellig viden, og at det er vigtigt, at samarbejde og bringe den viden i spil i fællesskab.

Fordelene ved, at familiekurset er forankret i helhedsplanen er, ifølge en SSP-konsulent, at helhedsplanen ikke fungerer som myndighed, og at beboerne ofte har en særlig tillid til medarbejderne i helhedsplanen. Herudover er der rum til, at helhedsplanen kan skræddersy deres indsatser på en måde, som SSP ikke har mulighed for:

“ Hvis det var socialforvaltningen eller politiet, som udbød det her kursus, så ville der måske være mere modstand mod det fra familiernes side på grund af myndighedsrollen. Men familierne kender typisk helhedsplanen gennem de andre aktiviteter som helhedsplanen arrangerer, og derfor bliver det nemmere for familierne at acceptere. Det bliver et nært lokalt tilbud som beboerne kender og er trygge ved. [...] Og så fordi helhedsplansmedarbejdere kan arbejde meget mere projektorienteret og lave mange forskellige aktiviteter. Der er myndighederne lidt mere bundet af nogle kerneydelser og tilbud via Serviceloven.

SSP-konsulent

SSP-konsulenten fortæller ovenfor om fordelene ved at benytte forskellen i arbejdsgangen hos henholdsvis helhedsplan og politi/socialforvaltning aktivt i tilrettelæggelsen af familiekurset. Der er således flere fordele ved at skabe et familiekursus i samarbejde mellem SSP og helhedsplanen. For at samarbejdet kan lykkes er det dog helt centralt, at hele projektgruppen engagerer sig i projektet og afsætter tid til at deltage. Grundet skolereformen har dette samarbejde været udfordret i 2014, da SSP-repræsentanterne fra skolen har været optaget af arbejdet med reformen og derfor har de ikke kunne lægge så mange kræfter i familiekurserne. De boligsociale tovholdere peger på, at de har manglet opbakning til projektet fra resten af projektgruppen, og at de i flere tilfælde har stået meget alene med en stor opgave. Da to helhedsplaner er blevet lagt sammen til én, har der ligeledes været strukturelle udfordringer forbundet med samarbejdet, da helhedsplanens medarbejdere har samarbejdet med to SSP-udvalg omkring familiekurset. For at samarbejdet mellem SSP og helhedsplanen kan fungere optimalt omkring et familiekursus er det derfor helt centralt at SSP ikke blot bidrager til rekruttering og enkelte oplæg, men at de ligeledes deltager i andre arrangementer for at støtte op om projektet og lære deltagergruppen at kende.

3. Landsorganisationen af kvindekrisecentre

4. Københavns Kommunes antiradikaliseringssenhed

5. Udveksling af information om konkrete personer mellem helhedsplan og kommune er ikke normalt en lovlig mulighed, pga. persondataloven og retssikkerhedsloven.

FAMILIERNES PROBLEMSTILLINGER

Den brede deltagergruppe på familiekurserne på Amagerbro kan generelt karakteriseres som familier med svag tilknytning til det danske samfund og med kriminalitetstruede børn. Størstedelen af forældrene er opvokset i et andet samfund end det danske og kan derfor have svært ved at opdrage deres børn i Danmark.

I dette kapitel vil vi først beskrive deltagerne på dette års familiekursus. Herefter følger en problembeskrivelse, der indeholder de primære problemstillinger, som den brede målgruppe kæmper med.

BESKRIVELSE AF DELTAGERGRUPPEN PÅ KURSET

Familiekurset på Amagerbro 2014 består af 11 familier. I løbet af året er to familier faldet fra, så der til sidst er ni familier tilbage. Ud af de 11 familier er fire af forældreparrene skilt. Størstedelen af familierne har arabisk baggrund (dog er enkelte forældre født i Danmark af arabiske forældre), og enkelte pakistanske familier deltager ligeledes.

Af ressourcemæssige årsager (tolkning) har toholderne for familiekurset valgt kun at arbejde med én sproggruppe af gangen – og supplere med deltagere fra andre sproggrupper, der taler tilstrækkeligt dansk til at kunne følge med uden at der tolkes.

De 11 familier har i alt 32 børn under 18 år (hertil nogle voksne børn). Heraf er to børn yngre end syv år, 17 børn er mellem 8-13 år og de resterende 13 børn er teenagere mellem 14-17 år.

Børns alder	Antal
0-7 år	2
8-13 år	17
14-17 år	13

Som det fremgår i tabellen ovenfor, henvender familiekurset sig primært til forældre med børn i teenage-alderen - eller godt på vej til at blive teenagere.

Amagerbro Helhedsplan har gjort sig erfaringer med forskellige måder at sammensætte målgruppen i forhold til hvor ressourcestærke de enkelte deltagere er. På dette års familiekursus deltager både en meget velfungerende familie, hvor børnene går i gymnasiet og på universitetet, og hvor faderen altid har været i arbejde. Der deltager ligeledes en familie, der har en sag i socialforvaltningen, og hvor alle børnene er kendt af politiet. De to familier må siges at udgøre enderne af spektret. De resterende familier placerer sig derimellem.

På familiekurset for 2014 kan familiernes socioøkonomiske forhold og børnenes adfærd beskrives således:

- Omkring halvdelen af forældrene er uden for arbejdsmarkedet
- Ca. 10 ud af de 17 forældre har ikke en kompetencegivende uddannelse

- Omkring halvdelen af de unge er kendt af politiet eller skolelærere for at lave småkriminalitet eller "ballade" (vurderet af boligsocial medarbejder)
- Flere af de unge har en dom for vold

SFI definerer sårbare familier som familier, hvor børnene er i særlig risiko for at få behov for hjælp fra kommunen (en forebyggende foranstaltning eller en anbringelse uden for hjemmet). Denne risiko baseres på en akkumulering af forskellige faktorer i barnets liv – fx moderens uddannelse og arbejde⁶. Ifølge SFIs definition vil nogle af familierne på dette års familie-kursus defineres som sårbare familier. Andre familier på kurset kan dog ikke karakteriseres som sårbare.

Nedenfor følger en beskrivelse af de problemstillinger, der ligger til grund for familiekursets aktiviteter. Beskrivelsen gælder den brede målgruppe af deltagere på familiekurset, men der er mange familier, der ikke vil være berørt af samtlige problemstillinger – eller som kun vil kende til problemstillingerne i mindre grad.

MANGLENDE SAMFUNDS-DELTAGELSE OG MISTILLID TILSYSTEMET

Tovholderne for familiekurserne peger på forældrenes manglende deltagelse i deres børns fritids- og skoleliv som et problem. International og dansk forskning peger på, at forældrenes engagement i børnenes skoleliv har stor betydning for børnenes faglige, sociale og personlige udvikling (Mehlbye 2010). Forældre er indirekte medvirkende til børnenes faglige udvikling, fordi deres engagement i børnenes skoleliv påvirker børnenes selvforståelse som 'lærende væsener'. Samtidigt viser forskningen, at graden af engagement i høj grad afhænger af forældrenes sociale klasse, uddannelsesniveau og etnicitet (Danmarks Evalueringsinstitut 2012; Desforges et al. 2003:4). For etniske minoritetsforældre, som ikke selv har været igennem det danske skolesystem, kan det være svært at afkode skolens usynlige pædagogiske og sproglige koder og forstå forventningerne til skole-hjem-samarbejdet (Bæck 2007).

Desuden antager tovholderne for familiekurset, at flere af de unge mangler fritidsaktiviteter. Inden for forskningen om udsatte familier arbejder man med begreberne "risikofaktorer" og "beskyttelsesfaktorer" som hver især betegner en række karakteristika, der henholdsvis fremmer og bremser børnenes muligheder for at udvikle sig fagligt, socialt og personligt. I tidligere studier fremgår det, at deltagelse i fritidsaktiviteter udgør en beskyttelsesfaktor for børnene og fremmer deres muligheder for trivsel (Hansen et al. 2012: 18; Dahl 2007:8). Det må således forstås som et problem, at flere af børnene på familiekurset (i følge tovholderne) ikke er engageret i fritidsaktiviteter.

Der peges også på en tendens til manglende tillid til de sociale myndigheder, politi, skole og andre system-aktører blandt målgruppen, og en frygt for at samarbejde med myndighederne og henvende sig for at få hjælp. Forældrenes afstandstagen til systemet kan bero på tidligere negative erfaringer med mødet med systemet. En far fortæller nedenfor, hvordan han ikke oplever systemet som en instans der er til for at hjælpe ham og hans familie, men som en forstyrrelse:

“ Når man er fra et andet land, en anden kultur, et andet samfund og så pludselig kommer til det danske samfund, som er et åbent samfund. Så kommer sagsbehandleren og vil blande sig, og så kommer politiet og så videre. Så man skal være meget tålmodig...

Mansour

Citatet peger på, at der kan opstå spændinger mellem systemet og familier, der kæmper for at holde sig kørende. Selv om de forskellige system-aktører egentlig er sat i verden for at hjælpe de sårbare familier, opleves det ikke nødvendigvis sådan af familierne selv.

Den måde systemet møder borgeren på har ligeledes betydning for borgerens mulighed for at samarbejde. Forældre med mangelfulde dansk kundskaber kan være modstræbende mod at deltage i en samtale, hvis der ikke er en tolk til stede. Lektor i sociologi og sociale forhold, Marianne Skytte, henviser i den forbindelse til et begreb, hun kalder "diskrimination på

det mellemmenneskelige niveau": Hvis en socialrådgiver eller en skolelærer undlader at skaffe en tolk til en samtale med forældrene, giver vedkommende dermed ikke forældrene mulighed for at fremstå som kompetente voksne mennesker i samtalen (Skytte 2007:60). En boligsocial familiemedarbejder fra en anden helhedsplan peger i den forbindelse på problemet ved, at børnene ofte overtager rollen som tolk i kommunikationen mellem forældre og system. Det er en rolle som naturligvis er uhensigtsmæssig – både fordi det giver børnene mulighed for at sortere information fra i oversættelsen, men i høj grad også, som Marianne Skytte skriver, fordi det fratager forældrene muligheden for at handle som voksne mennesker – og børnene at handle som børn. Mistilliden til systemet skal derfor heller ikke forstås som en iboende del af forældrene, men ligeledes som noget der skabes i mødet med et system, der ikke altid formår at være lydhør over for forældrene.

De forskellige oplæg om skole-hjem-samarbejde, socialforvaltning og politi, har til hensigt at gøre op med familiernes mistillid til systemet og deres manglende samfundsdeltagelse ved at præsentere dem for forskellige system-aktører.

SOCIAL ISOLATION

Tovholderne fortæller, at en stor del af familierne på familiekurserne har et spinkelt socialt netværk i Danmark:

“ Mange af de her familier mangler netværk. De føler, at de er alene om de her problemer med deres børn, men der er rigtig mange andre, der har nøjagtig de samme problemer.

Boligsocial familiemedarbejder

Familierne har typisk deres udvidede familie spredt rundt i hele verden, og har dermed ikke et familie-netværk at trække på i hverdagen. En deltager på familiekurset fortæller om sin opvækst i et arabisk land, hvor alle naboerne og familiemedlemmerne kiggede efter hinandens børn og delte ansvaret for opdragelsen af børnene. I dag er hele kvindens familie imid-

lertid spredt rundt i hele verden, og hun bor nu alene med sine børn. Hun fortæller om forskellen således:

“ Her er det kun mit ansvar alene. Vi er lukkede. Vi kalder det en æske. En kridtæske. I lejligheden er du altid sammen med børnene, og det er kun dit ansvar, at du løfter børnene. Der er ikke andre, så det er kun dit ansvar.

Asma

Ovenfor giver deltageren udtryk for, at hun føler sig helt alene i opdragelsen af sine børn, og at det er et stort ansvar at bære alene.

I de tilfælde hvor forældrene tilmed er uden for arbejdsmarkedet, får de heller ikke de naturlige snitflader til samfundet, som en arbejdsplads tilbyder. Det kan betyde social isolation for familierne. Nogle forældre i målgruppen er ligeledes alene med deres børn. Det kan tænkes at enlige forældre med mange børn mangler tid og overskud til at ses med andre voksne. En enlig mor til fire børn fortæller, at hun savner samvær med andre voksne i sin hverdag, da hun ikke har praktisk mulighed for at ses med andre:

“ Jeg ville gerne være sammen med andre mennesker. Jeg arbejder et sted og kommer først hjem kl. 16 og efter kl. 16 er jeg nødt til at købe ind og lave mad, være sammen med børnene og lave lektier. De 24 timer er heller ikke nok for mig. Jeg synes, at det er alt for lidt. Jeg sover meget lidt. Og det er også hårdt for mig, da jeg er alene med børnene. Jeg har også brug for at være sammen med andre voksne, og det er der en god mulighed for her.

Asma

Ifølge tovholderne for projektet kan den sociale isolation i familierne betyde, at forældre og børn ikke formår at dele positive oplevelser sammen. Dette betyder også, at børnene ikke oplever deres forældre i sociale sammenhænge og dermed har svært ved at bruge dem som sociale rollemodeller. For at komme dette problem til livs arrangerer familiekurserne forskellige sociale udflugter.

OPDRAGELSE I ET FREMMED LAND

Forældre der er opvokset i arabiske lande er typisk selv opdraget med en anden mere traditionel opdragelsesstil end den danske, hvor essensen i opdragelsen har været at forme personer, som kan indgå i- og indordne sig under storfamiliens normer og forventninger. Moderne dansk opdragelse har derimod fokus på at skabe selvstændige individer, som selv kan navigere i alle livets muligheder på baggrund af en form for indre kompas baseret på personens egne interesser, ønsker og kompetencer. Således opfordres barnet til at have egne holdninger og meninger og at argumentere for sin sag (Skytte 2007). I børneopdragelsen betyder dette blandt andet en forskel på, hvorvidt man som forældre hævder en autoritet, som man forventer at børnene skal adlyde udelukkende på grund af den voksnes position i familien, eller om man forklarer, argumenterer og dermed indgår i dialog om, hvad der er rigtigt og forkert, ret og rimeligt. En far forklarer det sådan her:

“ Jeg synes, det er sværere for mine børn og for mig her i Danmark. Børnene de diskuterer, når de vokser op i Danmark. Så de har deres egen kultur og egne tanker. Jeg er født og opvokset i [et andet land], så jeg har min kultur. Så jeg skal lære børnene min egen kultur. Og nogle af de ting vil mine børn ikke acceptere. De vil gerne sige nej tak, men de kan ikke sige nej. Som søn kan man ikke sige nej. De tager det hårdt.

Mansour

Citatet ovenfor beskriver forældrenes dilemma i at opdrage deres børn med værdierne fra hjemlandet - samtidigt med at børnene vokser op blandt andre værdier. Dette har også betydning for håndteringen af uønsket adfærd fra børnenes side. I traditionel børneopdragelse vil sanktionsmulighederne typisk være skæld ud eller afstraffelse af en eller anden form (fra konfiskering af mobiltelefon til fysisk afstraffelse). I moderne børneopdragelse handler det igen mere om dialog. Hvorfor gjorde barnet som det gjorde? Og hvorfor er det ikke godt? (Skytte 2007:63-70). Forældrenes udfordringer i relation til opdragelse handler dermed ikke om deres opdragelseskompetencer isoleret set, men om hvad der sker i mødet mellem to forskellige opdragelsesnormer. Det er væsentligt at bemærke, at flere af de familier, der oplever at have problemer med at opdrage deres børn i Danmark, sandsynligvis ikke ville have haft de samme problemer i deres hjemland. Det er mødet med en anderledes kultur i Danmark, der skaber udfordringerne.

OMVENDT SOCIAL KONTROL

Det kan være svært for forældre, der selv er opvokset i en mere traditionel familiestruktur, at håndtere forældreskabet i Danmark og finde ud af, hvordan man skal indtage en autoritetsrolle som forælder, hvis man ikke kan trække på den autoritetsform, som man kender fra sin egen opvækst. I citatet nedenfor beskriver en boligsocial medarbejder med arabisk baggrund, hvordan forældrene "mister kontrol" over deres børn, fordi de ikke tør trække på den opdragelsestradition som de kender, da de er bange for reaktionerne fra repræsentanter fra systemet - sagsbehandlere, skolelærere og pædagoger. Her skal det understreges, at det ikke nødvendigvis drejer sig om fysisk afstraffelse, men også om, at forældrene er usikre på, hvilken form for autoritetshævdelse, som kan blive betragtet som uacceptabel af systemet. Og desuden, at børnene, som forstår systemet bedre, kan bruge denne utryghed imod forældrene i deres interne magtkampe:

“ Der er rigtig mange forældre, der har mistet kontrol over deres unge, fordi de ikke kan opdrage deres børn og unge, som de har lyst. Og rigtig mange unge med anden etnisk baggrund misbruger denne her magt. De siger til deres mor, ”jeg skal have de der sko. Alle de andre i klassen har de sko”. Og hvis moren så siger nej, så siger de ”nå ja, men så må jeg jo bare sige det på skolen, og så må du tale med dem, når de ringer”. Og rigtig mange forældre er bange for det. For de har hørt om nogen, som har fået fjernet børnene. Så forældrene er bange for at opdrage. De siger, ”Danmark har givet os penge og har taget vores børn. Vi må ikke opdrage på dem. Hvis jeg bare tager fat i mit barn, så kommer de fra kommunen eller politiet eller pædagogerne skriver”.

Boligsocial familiemedarbejder fra en anden helhedsplan

Familiemedarbejderen ovenfor beskriver, hvordan forældre, der er opvokset i en anden kultur end den danske, føler sig magtesløse i rollen som opdragere. Dette billede stemmer overens med en undersøgelse af etniske minoritetsmødres opfattelse af statens indblanding i familiens liv. Her fremgår det, at mødrene mener, at børn i Danmark har for meget frihed, og at de ved, hvordan de kan bruge systemet til deres fordel. Mødrene mener, at man i Danmark holder øje med hinanden – men på en negativ måde: *”En form for social kontrol, som starter fra det offentlige og som børnene lærer at udøve over for deres forældre. Her bliver opfattelsen af social kontrol vendt på hovedet i forhold til den gængse holdning, hvor det er forældrene der udøver social kontrol over deres børn”* (Nielsen 2013: 56).

De fleste mødre i undersøgelsen opfatter det som grænseoverskridende, når staten blander sig i opdragelsen af deres børn, og de giver udtryk for en manglende anerkendelse af dem som mødre og forældre i Danmark. De føler, at der er en generel forestilling i Danmark om, at lærere og pædagoger (ikke forældrene) ved, hvad der er bedst for børnene. Forældrenes værdier bliver set som hæmmende for integrationen, og de oplever, at de bekymringer og den kontrol de

møder fra staten, er udtryk for fordomme om familiens kultur (Nielsen 2013: 58-62). Dette syn på det danske velfærdssamfund, er interessant at have in mente i forhold til familiekursets gode intentioner om at styrke forældrenes kompetencer – og dermed blande sig i familiens private liv.

FORSKELLIGE OPDRAGELSESTRATEGIER

Dilemmaet mellem at opdrage sine børn med klare grænser, men samtidigt være i tvivl om hvilke sanktionsmuligheder der er gangbare i Danmark, kan indfanges med begrebet ”autoritær-afmægtig familietype”. I en undersøgelse har SFI identificeret forskellige former for opdragelsespraksis og koblet disse til bestemte typer af familier ud fra socioøkonomiske og kulturelle faktorer. Den familiepraksistype, som SFI kalder ”den autoritative familie” lægger vægt på følelsesmæssig nærhed i familien og tydelige forventninger og grænser til børnene. I denne type af familie argumenterer forældrene for de grænser, der sættes, og SFI peger på, at denne familietype er særlig udbredt blandt forældre med længere uddannelser og god økonomi. I den anden ende af spektret findes den familietype, som SFI kalder ”den autoritære-afmægtige familietype”, hvor forældrene anvender sanktioner over for børnene som et udtryk for afmagt over for forældreren. Der er en overrepræsentation af denne type familier blandt familier med dårlig økonomi (Dahl 2012: 110-120). I SFIs undersøgelse fremgår det ligeledes, at der er en sammenhæng mellem børn og unges trivsel og summen af den følelsesmæssige nærhed og grænsesætning i familierne. Børn der vokser op i autoritative familietyper, hvor grænser og forventninger er tydelige, og hvor den følelsesmæssige nærhed er stor, trives dermed bedre end børn i andre familietyper (Dahl 2012: 108ff). I SFIs rapport diskuteres forskellen i opdragelsespraksis i forhold til socioøkonomiske faktorer. Er der tale om en forskel i (mere eller mindre bevidste) opdragelsesværdier, eller skyldes forskellen, at forskellige socioøkonomiske grupper har ulige uddannelsesmæssige og økonomiske ressourcer til at opdrage deres børn på den måde, de ønsker? (Dahl 2012: 125). Med den diskussion for øje kan man forstå familiekursernes mål som et ønske om at tydeliggøre, hvilke alternative muligheder der er for forældrene i forhold til at opdrage deres børn, og præ-

sentere forældrene for "den autoritative familietype" - med henblik på at styrke børnenes trivsel.

På familiekurser kan forældrene blive klædt på til at håndtere forældreren på de præmisser, der gælder i Danmark. Det handler således på, den ene side, om, at give forældrene en bedre forståelse for systemet, så de ikke er utrygge og oplever fx kommunen som en modstander. Og om, at forældrene får en større forståelse for, hvad der af kommunen betragtes som uacceptabelt. På den anden side handler det om at give forældrene en forståelse for dansk børneopdragelse og nogle ideer til, hvordan de kan gribe autoritetsrollen an på en anden måde, end den de kender.

Alt dette peger frem imod en indbygget problemstilling i boligsociale familiekurser: man ønsker på den ene side at anerkende de personer man arbejder med, samtidig med at man også til en vis grad ønsker at forme forældrenes opdragelsesform i en bestemt retning. Det er således en fin balancegang, hvor formålet skal være at give indsigt og inspiration til ændret opdragelsespraksis, uden at deltagerne skal opleve at blive "påduftet" en bestemt opdragelsesform eller at deres forældreskab, familieliv og kultur bliver ringeagtet.

KRIMINALITETSTRUDE UNGE

En væsentlig problemstilling for familierne i målgruppen er, at et eller flere af deres børn er kriminalitetstruede. Dette er et af hovedkriterierne for at deltage i kurset. En SSP-medarbejder beskriver gruppen af tidligere deltagere således:

“ Det er oftest børn som klarer sig fagligt dårligt og som politiet har kontakt med også. Og oftest har de selv eller søskende i familien været i tæt kontakt med politiet. Og hvor man ligesom går ind og siger, at det er vigtigt, at vi prøver at lave et forløb sammen med jer, så jeres mindre søskende måske kan blive reddet.

SSP-medarbejder

Ovenfor fortæller SSP-medarbejderen, at formålet med familiekurserne blandt andet er at bremse en negativ spiral, hvor ældre søskendes kriminelle adfærd har en afsmittende effekt på de mindre søskende. I et dugfrisk studie fra SFI peges der på, at det allerede er muligt at identificere børn med øget risiko for at begå ungdomskriminalitet i 7-års alderen. Studiet er en analyse af, hvilke risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer blandt 7-årige børn, der har betydning for om de begår kriminalitet som 15-årige. Studiet viser, at det særligt er drenge som vokser op i familier med begrænsede økonomiske midler og hvor forældrene ikke har højere uddannelse end grundskolen, der er i risiko for at begå kriminalitet (Østergaard et al. 2015:55). Dette er ligeledes påvist i andre internationale undersøgelser, og det er relevant i forhold til denne målgruppe af familier, hvor 70% af forældrene ikke har en kompetencegivende uddannelse, 50% af forældrene er uden for arbejdsmarkedet og hvor en stor andel af børnene dermed har en øget risiko for at begå kriminalitet⁷. At børnene er kriminalitetstruede understøttes ligeledes af, at 50% af børnene på familiekurset er kendt af politiet eller af skolelærere for at "lave ballade".

6. SFI har identificeret fem risikofaktorer, som er udslagsgivende for, om børn er i risiko for at få en forebyggende foranstaltning eller at blive anbragt. Jo flere risikofaktorer et barn har, jo større sandsynlighed er der for, at barnet vil komme ind i en negativ udvikling. Hvis et barn har tre eller flere risikofaktorer, betegnes det som 'i særlig risiko' for at komme ind i en negativ udvikling. De fem risikofaktorer er 1) at mor ikke bor i kernefamilie, 2) at mor er dømt for kriminalitet, 3) at mor er på kontakthjælp eller pension, 4) at mor ingen uddannelse har eller kun har færdiggjort grundskolen og 5) mors boligforhold (Laustsen et al. 2010).

7. Når man arbejder med risiko- og beskyttelsesfaktorer er det vigtigt at understrege, at der er tale om statistiske sandsynligheder. At børnene i målgruppen har en større risiko for at begå kriminalitet når deres forældre ikke har en uddannelse betyder dermed ikke, at de nødvendigvis begår kriminalitet senere i livet. En stor del af disse børn vil ikke begå kriminalitet, men der er blot tale om en forhøjet risiko blandt gruppen af børn, hvis forældre ikke har en uddannelse, sammenlignet med børn hvis forældre har en højere uddannelse end grundskolen.

REKRUTTERING OG SAMMENSÆTNING AF MÅLGRUPPE

I tilrettelæggelsen af familiekurser er det vigtigt at bruge en del energi på at overveje sin rekrutteringsstrategi, så målgruppen både består af trængte familier og af familier med lidt større overskud. På Amagerbro har man valgt at samarbejde med SSP omkring rekrutteringen for at sikre denne balance.

I det følgende vil vi se nærmere på, hvordan målgruppen sammensættes og på rekrutteringsproceduren for familiekurset. Vi vælger at lægge stor vægt på at beskrive rekrutteringsfasen, da vi vurderer, at den er helt central for, at familiekurset kan styrke udsatte familier i boligområdet. Hvis man ikke er meget bevidst om sin rekrutteringsproces risikerer man nemlig på den ene side at afholde familiekursus for de familier med det største psykiske og sociale overskud, eller på den anden side at sammensætte en gruppe som er så ressourcesvag, at kurset ikke bliver en succes. Desuden er det også et vigtigt aspekt af familiekursuskonceptet, at familierne skal lære af hinandens erfaringer, og det er derfor vigtigt, at kurset er sammensat af familier med varierende grad af psykisk og socialt overskud ⁸.

SAMMENSÆTNING AF MÅLGRUPPEN

Familiekurset på Amagerbro kører nu på syvende år og har et godt ry i området. Nogle deltagere fortæller om, hvordan de også har haft et ønske om at være med på kurset tidligere år, men at der ikke har været pladser nok. Det er vurderingen, at det gode ry både skyldes kursets faglige indhold og de sociale aspekter af kurset som fx fællesspisning, mulighed for at være sammen med andre voksne, børnepasning og

de udflugter der er en del af kurset. Udfordringen er således ikke at skabe interesse for og tryghed ved at deltage i kurset for familierne i boligområdet, men derimod at udvælge de personer, som tilsammen vil udgøre det bedste familiekursushold og finde den rigtige balance imellem familier med kriminalitetstruede børn og familier, og familier, der vurderes at kunne agere som positive rollemodeller på baggrund af deres måde at opdrage børnene på.

Som beskrevet ovenfor er det kun nogle af familierne på familiekurset, der kan karakteriseres som sårbare. Det er et bevidst valg fra tovholderens side, at en vis andel af familierne (2-3 stykker) er velfungerende og primært deltager på familiekurset for at fungere som positive rollemodeller for de andre familier. Disse familier kan dog også have behov for hjælp til at opdrage deres børn. Tovholderne vurderer udvælgelsen af enkelte velfungerende familier som afgørende for holdets sammenhængskraft og for, at der også kommer noget positiv energi ind i kurset:

“ Det er også godt en gang i mellem, at få nogle folk der har lidt ressourcer. Ellers bliver det hele for tungt. Jeg har prøvet før at køre det, hvor næsten alle sammen var ressourcesvage familier. Det var den aller, allerstørste fejl, jeg har lavet. Det er meget, meget hårdt for dem også, kun at høre om

problemer. Det er også meningen, at de kan inspirere hinanden og bygge netværk, og hvis de alle sammen er udsatte familier, så vil kriminaliteten blive større blandt de her unge, for de inspirerer også hinanden negativt, og det vil vi undgå.

Boligsocial familiemedarbejder

Dette års familiekursus var målrettet familier med arabisk baggrund med teenagebørn. At kurset var målrettet arabiske forældre skyldes, at man ville målrette det én sproggruppe, så man kun skulle have én tolk. Den arabiske sproggruppe er den største i området og blev derfor udvalgt som målgruppe i år. Sidste års familiekursus var målrettet somaliske familier, men alle de andre år, har det været målrettet arabiske familier.

At familierne skulle have teenagebørn skyldes, at det ofte er her man begynder at opleve udfordringer med børnene. Det er i teenageårene, at børnene begynder at leve deres eget liv uden for familien og får egne holdninger. Det kan således være i teenageårene, at familierne oplever problemer med børnene i hjemmet. Det er typisk også i teenageårene at politiet, skolen og boligområdet oplever, at de unge har en problematisk adfærd. Det er derfor også en målsætning, at en vis andel af familierne på familiekurset, skal have børn som er kendt af SSP. Det kan diskuteres, hvorvidt teenagealderen er det rigtige sted at sætte ind, eller om det i virkeligheden er for sent at gribe ind, når problemerne har nået at manifestere sig. I en artikel om indsatser for udsatte børn peges der på adskillige undersøgelser, som viser, at det bedst kan betale sig for samfundet at investere i helt små børns udvikling. Den amerikanske økonom, James Heckman, påviser i artiklen, at det stort set er for sent at gribe ind, når børnene er startet i skole, da de sociale færdigheder grundlægges i 3-4 års alderen (Reiermann 2014). På samme måde viser en ny rapport fra SFI, at unges risiko for at begå kriminalitet allerede kan forudsiges i 7-års alderen (Østergaard et al. 2015). Ud fra dette rationale kan det problematiseres, at familiekurserne på Amagerbro er henvendt til familier med teenagebørn, og det kan diskuteres, hvorvidt det havde været mere hensigtsmæssigt at sætte ind tidligere for at få

de unge på ret kurs. På den anden side har de fleste familier på kurset flere børn, og teenagebørnene vil ofte have yngre søskende. Selv om kurset henvender sig til forældre med teenagere, kommer det dermed også de mindre søskende til gavn, at forældrene går på familiekursus.

HVEM HAR GAVN AF FAMILIEKURSERNE?

Familiekurserne kan inspirere forældrene til at anvende nye metoder i opdragelsen, men de kan ikke erstatte egentlig behandling af familier med børn, der allerede er involveret i grov kriminalitet. Det er også derfor, at målgruppen for kurserne er familier, hvis børn er "kriminalitetstruede" – men ikke kriminelle. På familiekurserne i år var to familier med børn, der allerede var involveret i grov kriminalitet inddraget. Det har ikke været muligt, inden for rammerne af familiekurset, at stoppe børnenes kriminelle adfærd og de boligsociale medarbejdere vurderer, at det er for tung en opgave at løfte for et boligsocialt familiekursus:

“ Det er en kæmpe udfordring at få de her børn tilbage til det rigtige spor. Så vi har givet dem nogle redskaber, nogle alternative måder at opdrage deres børn på. Og det håber vi de kan, at der sker noget. Men når skaden er så stor, og der som sagt har været rigtig mange problemer, så kan vi ikke komme med mirakler, fordi børnene allerede er skadet. [...] Da jeg hørte om den familie, var jeg faktisk i tvivl om de var egnede til familiekurset, fordi det var en hårdt ramt familie. Vi kan også komme til at inspirere de unge som vi har på familiekursus, som måske er sårbare, til at blive endnu mere kriminelle. Så det tilbud vi har, det er ikke egnet til folk der er ramt meget meget hårdt.

Boligsocial familiemedarbejder

Den boligsociale medarbejder fortæller ovenfor, at familier hvor børnene allerede er ude i kriminalitet ikke er egnede til at deltage i familiekurser. På samme måde kan familier, hvor forældrene er meget traumatiserede, have brug for behandling, som heller ikke findes inden for familiekursernes regi. Det handler derfor om at finde en balance, hvor de familier der deltager har brug for hjælp, og måske endda har børn der er på

vej i kriminalitet, men hvor der alligevel er ressourcer at trække på i familien. For familier som den omtalte ovenfor kunne det tænkes, at nogle af de mere gennemgribende evidensbaserede familieprogrammer ville være mere egnede til at få familien på ret køl som fx De Utrolige År, MST, MultiFunc eller MTFC (se mere om evidensbaserede familieprogrammer på Socialstyrelsens hjemmeside: <http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/programmer-med-evidens>).

På samme måde kan det diskuteres, hvad de familier der klarer sig godt fagligt og socialt kan få ud af at deltage i et familiekursus. Som udgangspunkt kan alle forældre have glæde af at blive inspireret til nye måder at kommunikere på. I SFIs undersøgelse af børns risiko for at havne i ungdomskriminalitet, anbefales det at sætte ind over for de unge med brede tiltag, der ikke blot retter sig mod de unge selv, men også mod deres omgivelser (familie, skole, venner og fritidsliv) (Østergaard et al. 2015: 83). I forhold til denne anbefaling, giver tovholdernes overvejelser om inddragelse af ressourcestærke familier på kurset, god mening. I undersøgelsen differentierer SFI mellem gruppen af børn, der er i høj risiko og lavere risiko for at havne i kriminalitet. Da målgruppen for familiekurserne primært er børn, der er i høj risiko for at begå kriminalitet, er det relevant at betragte den anbefaling SFI nævner over for denne specifikke gruppe. Her foreslås det, at indsatser rettet mod børnenes familiemæssige forhold er af stor betydning i relation til at reducere risikoen for, at de begår kriminalitet. Dette gælder dog særligt for børn under 11 år (Østergaard et al. 2015:84).

REKRUTTERING

I udvælgelsen af, hvilke familier som skulle deltage på familiekurset, har man gået igennem to forskellige kanaler. Den ene er helhedsplanens egen kontaktflade i boligområdet via de forskellige aktiviteter som helhedsplanen arrangerer. Den anden er SSP-netværket og deres kendskab til børn og unge i lokalområdet, som på forskellig vis har en problematisk adfærd, eller som oplever en opmærksomhed fra skolens, socialforvaltningens eller politiets side.

Helhedsplanen står for en række aktiviteter i boligom-

rådet, og medarbejderne er kendte blandt familierne i boligområdet efter at have været til stede i området i mange år. Helhedsplanen har således en stor kontaktflade til familier i lokalområdet og har også gennem årene opbygget et tillidsfuldt forhold til familierne. De familier som benytter helhedsplanens tilbud vil typisk ikke være de mest belastede familier, da det kræver et vist overskud og lokalkendskab at deltage i den slags aktiviteter. Det er snarere de mere ressourcestærke forstået på den måde, at det er familier som involverer sig i deres boligområde og opsøger deres naboers selskab. Derfor kan det være en styrke at arbejde sammen med SSP, da de via deres kontakt med børn og unge i henholdsvis skolen, lokalpolitiet og socialforvaltningen har et kendskab til, hvilke familier der bor i boligområdet, som er sårbare og som kunne have gavn af en indsats (jf. Mygind et al. 2015:21).

Rekrutteringen via SSP finder sted ved, at SSP-netværket udvælger nogle familier, som de kender fra deres arbejde og som de tænker kunne have godt af at deltage i familiekurset. Repræsentanterne for henholdsvis skole, socialforvaltning og politi er således ansvarlige for at sprede kendskabet til tilbuddet i deres bagland, således at også deres kollegaer er opmærksomme på, at dette tilbud findes, hvis de arbejder med nogle familier, som kunne være relevante. Hvis SSP-repræsentanterne formår at sprede budskabet i deres bagland, har man på denne måde en rigtig god kanal til at få udpeget de familier, som man vurderer har mest brug for tilbuddet.

Det tætte samarbejde med SSP i rekrutteringen af deltagergruppen betyder, at man får mulighed for at rekruttere nogle familier, man ellers ikke ville have fået kontakt til i helhedsplanen. Den ene af de to boligsociale medarbejdere fortæller her om tidligere erfaringer med rekruttering til et familiekursus, som ikke var i samarbejde med SSP. Hun understreger, at det nuværende samarbejde betyder, at de kan nå ud til familier, de ellers ikke ville have fået fat i:

“ Jeg gik rundt på gaden, jeg havde et syværksted og jeg gik hen på (institution for udsatte voksne). Jeg var utroligt opsøgende. Men der er det jo noget andet her, fordi der er en SSP gruppe, og der

kan man få familier visiteret, det er jo utroligt. Det gør jo, at netværket bliver lidt bredere. Man kommer måske ud til nogle familier, man ikke havde mødt på egen hånd. Så man får kontakt til nogle mere resourcesvage familier af den vej. For hvem har kontakt med SSP? Det er ikke alle de artige børn. Det er også det familiekurset er målrettet til. Men det skal ikke være et flertal, så bliver det ikke så rart at arbejde med.

Boligsocial familiemedarbejder

Ovenfor fortæller en boligsocial familiemedarbejder om fordelene ved at samarbejde med SSP, i forhold til at nå de familier, der er resourcesvage. Her skal det bemærkes, at det nødvendigvis må blive familierne med de udadreagerende børn, der kan opnå kontakt til gennem SSP – ikke de familier som har børn, der har det svært, men som "lider i stilhed".

Familiekurset er ikke noget, som familierne pålægges af socialforvaltningen, men et frivilligt tilbud, som de tilbydes. Frivilligheden betyder meget for forældrenes lyst til at tage imod tilbud om hjælp til problemstillinger omhandlende deres børn – særligt for de forældre, som er henvist af en repræsentant fra SSP. En forælder fra familiekurset beskriver, hvordan han tænker, at et pålæg om at deltage ville have skabt

en modstand i ham, mens at tilbuddet bare vækkede nysgerrighed.

I rekrutteringsfasen giver samarbejdet mellem SSP og helhedsplanen dermed mulighed for at nå ud til en bredere målgruppe. Mens SSP har mulighed for at pege på de mere resourcesvage familier, kan helhedsplanens medarbejdere benytte sig af den store kontaktflade de har til beboerne. Denne kombination af rekrutteringskanaler gør det muligt at sammensætte en gruppe af ressourcestærke og mere resourcesvage familier.

I de følgende kapitler vil vi beskrive de enkelte elementer, som kurset er sammensat af og forholde os til, hvor godt de har formået at nå målgruppen og sætte skub i den positive udvikling, som man ønsker for familierne. Vi vil beskrive, hvordan de tre forskellige hovedaktiviteter på familiekurset kan føre til forandringer for deltagergruppen. I de næste afsnit ser vi nærmere på henholdsvis faglige oplæg og diskussion, besøg ud af huset og sociale udflugter.

8. Distinktionen mellem de to familietyper går her ikke på familiernes socioøkonomiske status, men på hvilket overskud der er til at tage imod læring i familien. Som beskrevet i afsnittet om familiernes problemstillinger er der ikke lighedstegn mellem en families grad af udsathed og opdragelseskompetencerne. Familier der umiddelbart har økonomisk og kulturelt overskud kan ligeledes være udfordret i forhold til opdragelsen af deres børn.



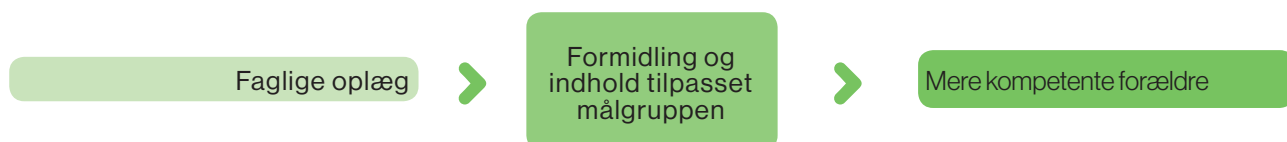
OM FAGLIGE OPLÆG OG DISKUSSION

De faglige oplæg har i høj grad bidraget til, at forældrene har fået øget viden omkring børneopdragelse og samfundets forventninger til dem som forældre – og at de har anvendt denne viden. Forældrene fortæller selv, at de er blevet bedre til at kommunikere med deres børn, og tidligere deltagere peger på, at de ikke længere anvender vold som sanktionsmiddel overfor deres børn.

I dette afsnit vil vi forholde os til, hvordan oplæggene bedst muligt bidrager til, at forældrene får øget viden om relevante temaer, og hvordan forældrene formår at bruge denne nye viden, så forældrekompetencen styrkes. Modellen nedenfor illustrerer, hvilke betingelser der skal være til stede for at de faglige oplæg kan føre til de ønskede resultater. Den ovale figur omkranser de analytiske fund, vi har gjort i undersøgelsen. Her fremgår det, at oplæggene hvor formidlingen og indholdet er tilpasset målgruppen, har styrket forældrekompetencen hos deltagerne. Dette vil vi uddybe i nedenstående afsnit.

De faglige oplæg på familiekurset kan inddeles i to kategorier: Nogle af oplæggene omhandler opdragelse, dialog og samvær i familien, og har særligt fokus på de udfordringer, som forældre med mellemøstlig/muslimsk/arabisk baggrund kan møde, når de skal opdrage børn i Danmark. De andre oplæg er en præsentation af de forskellige relevante aktører og tilbud, som vedrører børn, unge og familier i boligområdet som fx skole, socialforvaltning, lokalpoliti og fritidstilbud.

Oplæggene om børneopdragelse er blevet afholdt af en psykolog med speciale i kulturelle konflikter omhandlende opdragelse og det at opdrage børn i et land med andre værdier end der, hvor man selv er vokset op. Psykologen har selv arabisk baggrund, og har været en fast del af familiekurset i de 7 år det er blevet afholdt. Oplæg der introducerer forældrene til de forskellige aktører og tilbud er blevet afholdt af SSP-repræsentanterne for de relevante aktører: politi, socialforvaltning og skole, og andre ansatte på de relevante steder (ungdomsklubben). Oplæggene har været udformet meget forskelligt. De har omhandlet vidt forskellige emner, de er foregået forskellige steder og oplægsholderne har formidlet deres budskaber på meget forskellige måder. Oplæggene har fanget deltagerens interesse i meget varierende grad. I nogle tilfælde har deltagerne kigget på deres telefon eller været ved at falde i søvn under oplægget. I andre har de kigget opmærksomt på oplægsholder, noteret, nikket, grinet og grædt. Da indholdet og præsentationen af oplæggene har været vidt forskellige, er det svært at sammenligne de enkelte oplæg, da nogle temaer er lettere at gøre spændende og dynamiske



Model over faglige oplæg

end andre. Den svingende interesse kan dels skyldes oplæggenes indhold, men det er vores klare indtryk at formidlingen af indholdet har været mindst lige så afgørende.

Når vi ser på, hvad der karakteriserer de oplæg som særligt har vakt deltagernes interesse, er det af særlig betydning at både formidling og indhold passer til målgruppen. Vi har opstillet en række indikatorer, der skal vise om deltagerne oplever oplæggenes som relevante, og om de reflekterer over oplæggenes efterfølgende.

Gennem observation og kvalitative interviews har vi forholdt os til, hvilke betingelser der skal være til stede for at oplæggenes opleves som relevante og diskuteres, og for at viden efterfølgende anvendes i familierne. Her har vi fundet frem til, at det særligt gælder formidlingens form af oplæggenes, der skal passe til målgruppen. Herudover er det væsentligt, at oplæggenes bidrager med konkrete redskaber og ny viden. I det følgende vil vi specificere, hvordan dette helt konkret er blevet opnået – og hvad der går galt i de tilfælde, hvor det ikke opnås.

Indikatorer for oplevet relevans:	Datakilde
Deltagernes blik er rettet mod oplægsholder	Observation
Deltagernes mimik afspejler at de lytter til oplægsholder	Observation

Indikatorer for refleksion:	Datakilde
Deltagerne indgår i diskussion	Observation
Deltagerne nævner konkrete dele af oplæggenes	Kvalitative interviews



FORMIDLING OG INDHOLD PASSES TIL MÅLGRUPPEN

Vi har observeret, at de oplæg, som har fanget deltagerens interesse har været karakteriseret ved, at oplægsholderen taler "frit" og at oplæggene er korte og ligger op til samtale og diskussion. Desuden virker det godt når oplægsholderen inddrager sig selv, eller sætter sig i deltagerens sted.

AT TALE "FRIT"

I de tilfælde, hvor deltagerne har rettet deres opmærksomhed mod oplægsholderen, har oplægsholderen typisk talt "frit" – uden nedskrevet manuskript eller brug af PowerPoint. Det virker således godt i forhold til denne målgruppe, ikke at basere sit oplæg på en PowerPoint-præsentation med en masse tekst, men at sikre sig, at man kan sine vigtigste pointer i hovedet og levere dem på en simpel og nærværende måde.

En fare ved PowerPoint-præsentationer er typisk, at man komprimerer alt for mange oplysninger på kort tid og lidt plads, og i øvrigt forventer at modtagerne kan både lytte og læse på én gang. En del af denne målgruppe kan typisk ikke tage imod for meget eller for kompliceret information, og det er derfor en god huskeregel, at man ikke skal have mere på hjerte, end hvad man kan formidle i en mundtlig præsentation.

De aktører som holder oplæggene vil typisk have rigtig meget viden, som de ønsker at formidle til forældrene. Det kan fx være viden om alle de forskellige tilbud der er i socialforvaltningen, information om skolereformen eller om alle de forskellige ungdomsuddannelser. Det er derfor fristende at lave oplæg, som er pakket med information fx i form af tabeller, lister eller lignende. En scene fra et af oplæggene beskriver denne slags præsentation og hvorledes deltagerne reagerer på oplægget:

“ (Oplægsholderen) lægger ud. Hun har lavet et PowerPoint show for at introducere forældrene til skolesystemet, forventninger til skole-hjem samarbejde og den nye skolereform. På flere af hendes slides er der screen dumps fra hjemmesider: UVMs hjemmeside "Skolen i bevægelse" etc. Screen

dumpsne indeholder stort set kun tekst. Jeg kan ikke læse, hvad der står, men oplægsholderen læser enkelte sekvenser op fra hjemmesiderne: "... og her kan man så gå ind, hvis man vil vide mere om skolereformen" fortæller hun. Forældrene er fjerne i blikket, og de fleste sidder tilbagelænedede i stolene. Enkelte ser ud til, at de er ved at falde i søvn.

Egne observationer

Uddraget ovenfor viser, at forældrene ikke er fokuserede på oplægget, der er meget informationstungt. Erfaringen fra familiekurset er således, at forældrene ikke kan rumme al den information og derfor ikke får et optimalt udbytte af oplægget. Hvis formålet er at afmystificere forholdet mellem familierne og de forskellige aktører, er der desuden en risiko for, at den fremmedgjorte opfattelse af systemet kun bliver fastholdt igennem denne type oplæg, som familierne ikke forstår.

KORTE OPLÆG MED PLADS TIL DISKUSSION

Det er naturligvis en udfordring som oplægsholder at tale til en målgruppe, der er så bred som deltagergruppen er på familiekurset. Derfor kan det være en fordel at holde forholdsvis korte oplæg, og i stedet lægge op til diskussion og spørgsmål. På den måde får man mulighed for at differentiere sine svar alt efter, hvem der spørger.

I forlængelse af ovenstående afsnit kan det ligeledes pointeres, at oplæggene har virket relevante, når de har været relativt korte, og når der er blevet gjort plads til diskussion. Nogle oplæg har antaget sådan en form, mens andre oplæg har været længere og mere formelle.

Nedenfor følger et uddrag fra en diskussion i forlængelse af et oplæg med psykologen:

“ Basma rækker hånden op fra bagerste række og siger på arabisk: ”Hvis man giver børnene flere chancer bliver det misforstået som om dét de har gjort er okay”. Psykologen spørger, om de synes, han er mere streng over for forældrene end over for de unge. ”Ja”, siger Basma, og rundt omkring nikker forældrene. ”Du giver mere frihed til de unge”, fortsætter hun. ”Unge skal forstå, at det er svært at leve med dem og deres pubertet, og at vi kun ønsker at passe på dem”. En teenage-pige rækker ikke hånden op, men udbryder (på dansk) ”forældrene har ikke oplevet det samme som os. Hvordan kan de så lære os noget? De har ikke prøvet at være unge i Danmark. Vi er nødt til at lære af vores egne fejl”. Psykologen smiler, men forældrene rundt omkring ryster på hovedet.

Egne observationer

Forud for denne sekvens har psykologen holdt et kort oplæg med ganske få, tydelige pointer. Efter oplægget inviterer han til diskussion, og efter at have besvaret et spørgsmål spørger han ind til, hvordan forældrene opfatter hans råd. På den måde lægger han op til, at hans råd kan diskuteres og er åben for at lytte til deltagerens tanker og forslag. Oplægsholderens rolle er således mere en facilitering af diskussionen end en formidling af en masse ny viden til deltagerne⁹.

Det kan derfor anbefales, at oplæggene, over for en lignende målgruppe, efterlader god plads til diskussion og dialog, og at oplægsholderen stiller interesse-rede spørgsmål frem for udelukkende selv at fortælle. Det bør således være formen, som skal være styrende for, hvordan oplægget tilrettelægges og ikke indholdet. Det handler om at udvælge nogle få vigtige pointer og formidle dem kortfattet og nærværende og derefter lægge op til en samtale eller diskussion. Dette betyder, at formen på et familiekursus ikke egner sig så godt til at formidle konkrete informationer, men egner sig bedre til at sætte forskellige perspektiver og opfattelser til diskussion, så begge parter bliver klogere på hinanden.

INDDRAGE SIG SELV OG VÆRE ANERKENDE

I psykologens oplæg benytter han sig meget af eksempler fra sit eget liv. Han er selv far og har arabisk baggrund og han anvender begge disse træk aktivt i sine oplæg. Det har virket godt at anvende eksempler fra sit eget liv. Eksemplet nedenfor viser, hvordan psykologen både trækker på erfaringer fra eget liv og på sin arabiske baggrund i formidlingen af temaerne til deltagerne:

“ Anerkendelse er også at lytte med et åbent sind til sit barn”, fortæller psykologen. Han fortæller om sin egen datter, der kom hjem efter at have haft besøg af sundhedsplejersken i skolen. ”Hun kom ind efter aftensmaden og lagde... et KONDOM på bordet!”. Psykologen spiler øjnene helt op og åbner munden, måbende. Rundt omkring i salen lyder forargede udbrud. ”et kondom!”, fortsætter han. ”Min arabiske side havde lyst til at finde den sundhedsplejerske med det samme”. Han træder frem med den ene fod, for at vise den arabiske side, og holder en knyttet næve frem og lægger ansigtet i vrede folder. ”Men min danske side inviterede til dialog”. Den anden fod træder frem og han smiler overdrevent ”fortæl mig, habibi, hvad sagde sundhedsplejersken mere?”. Rundt omkring i salen er der højlydte grin ved oplægsholderens skuespil. Han fortæller mere om vigtigheden af at lytte til sit barn og invitere til dialog.

Egne observationer

Her har psykologen naturligvis en særlig fordel, fordi han selv har arabisk baggrund og derfor mere naturligt kan udtrykke empati med deltagerne. En far fra kurset beskriver, hvorfor det for ham giver særligt god mening at høre om emnet fra psykologen:

“ Når han snakker om et problem snakker han om problemet inde fra hjertet. Inde fra roden, som man kalder det, ikke udefra. Han prøver at snakke om det. Han hører din mening og siger sin mening og så siger han løsningen til problemet, uden at han fortæller dig det. Det skal du selv vurdere.

Mansour

I citatet ovenfor fremhæver den interviewede far desuden, at noget af det der er godt ved psykologens tilgang er, at han ikke "fortæller" hvad løsningen på problemet er, men at han diskuterer frem og tilbage med forældrene, for så at foreslå en løsning, dog uden at hævde, at det er det eneste rigtige svar. Dette må siges at være essensen af en anerkendende metode, hvor det primære formål er at bringe de forskellige værdier og perspektiver i spil på en måde, som fører til en ny refleksion om egen opdragelsespraksis og input.

Dette er dog lettere sagt end gjort. På kurset observerede vi således også en situation, hvor muligheden for en god diskussion vedrørende forskellige opfattelser af unge, kontrol og eget-ansvar ikke blev grebet og hvor forældrene oplevede, at læreren "fortalte" dem, hvad de skulle gøre, modsat at høre deres opfattelse af sagen:

“ [Skolelæreren] fortæller om, hvor vigtigt det er, at eleverne deltager i sociale aktiviteter som skolefester og lejrskole. I [skolelæreren]s klasse plejer de at tage en uge til London, og hun fortæller om hvor stor en succes det er, og hvad det gør for fællesskabet i klassen. (...) Jamaal rækker hånden op og siger (på arabisk): "Når min søn tager på lejrskole kan jeg ikke holde øje med ham. På lejrskolen drikker de alkohol og ryger hash, og så kan min søn også blive presset til det." [skolelæreren] svarer "De får ikke lov til at drikke alkohol og ryge hash, men det kan være at de gør det alligevel. Hvis vi opdager det, bliver de sendt hjem. Der må du fortælle din søn, at han må opføre sig ordentligt, og så stole på at han gør det. De unge skal lære selv at tage ansvar. Du må stole på, at de kan bære det ansvar. Det gør vi". Jamaal ryster på hovedet, lægger armene over kors og læner sig tilbage. Naimas mand siger noget på arabisk til Naima. Han lyder frustreret.

Egne observationer

Uddraget ovenfor viser, at flere forældre er uenige i lærerens udlægning af, hvad der sker på en lejrskole. Læreren vælger dog ikke at benytte denne lejlighed til

at åbne for en generel snak om forældrenes bekymringer omkring lejrskoler, men forsøger i stedet at forklare faren, hvorfor han ikke skal være bekymret. Dette kan forstås som et udtryk for, at oplægsholderen lægger vægt på at være tydelig og konfronterende i sin tilgang til familierne, og at vedkommende vil forsikre familierne om, at der bliver taget vare på deres børn. Ifølge observationerne og efterfølgende interviews har det dog vist sig, at denne tilgang har vakt modstand blandt forældrene. I et interview med en af fædrene fortæller faren, at han ikke var så begejstret for oplægget på skolen, da han oplevede at én af lærerne talte ned til forældrene:

“ Jeg har også været oppe at sige et eller andet, for jeg syntes, at hun var lidt nedladende. (...) Og det er trist, at nogen kommer og peger fingre og gør sådan "det er jeres skyld". Det er lidt trist. Og netop fordi man [forældrene] har erfaring.

Ashraf

Dette understreger vigtigheden af, at oplægsholderne forsøger at møde forældrene i øjenhøjde og anerkende forældrene som de centrale aktører i børnenes liv. En konkret anbefaling må derfor være, at oplægsholderne skal være varsomme med at fortælle forældrene, hvordan de bør handle og i stedet forsøge at forstå baggrunden for forældrenes valg. Desuden kan denne form for bekymring eller modstand gøres til genstand for en samtale og en diskussion om forskellige perspektiver på spørgsmålet.

Vigtigheden af at anerkende forældrene som vigtige aktører og at lytte til deres holdninger, understøttes af en undersøgelse af etniske minoritetsmødres forståelse af danske opdragelsesnormer. Her konkluderes det, at de etniske minoritetsmødre ofte føler, at staten har overtaget deres rolle som opdragere over for deres børn: "De har en oplevelse af, at man i Danmark ikke går ud fra, at forældre ved, hvad der er bedst for deres egne børn (...). Mange af mødrene synes, at der er en generel mangel på dialog mellem dem som mødre og børnenes lærere eller andre offentligt ansatte. Mødrene vil gerne høres og tages alvorligt" (Nielsen 2013:58). Mødrene vil gerne i dia-

log, men de ønsker ikke belæring. Det samme gør sig tilsyneladende gældende for gruppen af deltagere på familiekurset.

RESULTAT: MERE KOMPETENTE FORÆLDRE

I opstillingen af programteorien har vi sat fokus på nogle indikatorer der skal måle, hvorvidt resultaterne er nået eller ej. Indikatorerne for, hvorvidt forældrene har fået styrket deres forældrekompetence er følgende:

Indikator for kompetente forældre	Datakilde
Forældre kan give eksempler på ny viden, som er opnået på familiekurserne	Kvalitative interviews med forældre
Forældrene kan give eksempler på konkrete situationer, hvor de har brugt ny viden eller konkrete redskaber i hverdagen	Kvalitative interviews og spørgeskema
Unge giver eksempler på situationer, hvor deres forældre har handlet anderledes end de plejer	Kvalitative interviews med unge

Baseret på disse indikatorer, vil vi i det følgende afsnit analysere, hvorvidt forældrene er blevet mere kompetente, og hvilken del af indsatsen, der har medført dette resultat. Vi definerer forældrekompetence som en kombination af flere faktorer. I vores definition handler det dels om viden om børneopdragelse og børns generelle trivsel, og dels om forældrenes handlemåde over for deres børn. I et tidligere afsnit har vi beskrevet de forskellige opdragelsesstrategier, som SFI har defineret: autoritær-afmægtig-opdragelsesstil og autoritativ opdragelsesstil. Her fremgik det, at målet med familiekurserne, i vores fortolkning, blandt andet var at præsentere forældrene for øget viden om den autoritative opdragelsesstil. I dette afsnit vil vi forholde os til, hvorvidt forældrene har opnået øget viden og hvordan de har anvendt denne viden.

ØGET VIDEN

Oplæggene har for det første bidraget med øget viden om forhold af betydning for familiens trivsel. Forældrene kan i høj grad give eksempler på pointer, de har lært af oplæggene, som de også har afprøvet derhjemme.

I interviews med deltagerne, fremhæves politiets oplæg og psykologens oplæg som særligt lærerige. Forældrene kan opremse de konkrete råd, som psykologen og politiet gav i forbindelse med, hvordan de bør handle i bestemte situationer. Flere forældre nævner, at de forsøger at følge nogle af de konkrete råd, som fx at tale mere med deres børn og spørge dem ind til deres ønsker.

Den øgede viden skabes ligeledes, når deltagerne tager aktivt del i diskussionen. Diskussionen mellem forældrene giver anledning til, at de kan lære af hinandens erfaringer og efterfølgende reflektere over, hvad de har lært på familiekurset. Diskussionerne og spørgsmålene sætter deltagerens egen situation i perspektiv og giver idéer til, hvordan forskellige problemer kan løses. Det er i disse situationer, at forældrene får større viden og bliver inspireret til, hvordan de kan handle i familien.

Følgende citat med en far viser, hvordan forældrene ikke kun lærer af oplægsholderne, men også af hinandens erfaringer:

“ Når folk har stillet spørgsmål, som jeg ikke lige selv har tænkt over, så har jeg da også lært noget af det, når jeg har fået svar. Og hver person har forskellige problemer. Så man lærer, hvordan man håndterer det, hvis det nu skulle ske for en selv. Det bedste der har været er dialog. (...) Vi kunne have haft gavn af, at der var flere timer med samtaler hvor man bare selv kunne sidde og snakke med de andre.

Jamaal

Citatet illustrerer, hvordan forældrene på kurset har inspireret hinanden, og hvordan diskussionerne har affødt spørgsmål som andre deltagere også havde

gavn af at høre. Det er ligeledes de oplæg, hvor der efterfølgende har været diskussion, som deltagerne primært har fremhævet positivt i de kvalitative interviews. Erfaringerne fra andre boligsociale familiekurser viser ligeledes, at særligt den gensidige erfaringsudveksling og muligheden for at diskutere svære emner med hinanden, er noget af det deltagerne selv fremhæver som givtigt i forhold til deres egen udvikling som forældre. En evaluering af lignende familiekursus i et andet boligområde peger ligeledes på, at oplevelsen af at kunne dele erfaringer og være en del af et fællesskab og et handlekraftigt socialt netværk har betydet, at forældrene har fået en øget bevidsthed om deres muligheder for at øve aktiv indflydelse på deres egne og deres børns livsbetingelser (Gram og Kann).

NYE MÅDER AT KOMMUNIKERE PÅ

Den nye viden fra oplæggene har blandt andet ført til en bedre kommunikation i familierne. 11 ud af 13 tidligere deltagere på familiekurserne fortæller, at de taler med deres børn på nye måder. I de kvalitative interviews har flere af deltagerne peget på, at de særligt har anvendt rådene omkring kommunikation med børnene. En mor fortæller:

“ Noget jeg har lært, som jeg prøver at huske er, at når børnene spørger mig om noget, så skal jeg ikke sige ”nej”, men ”hvorfor”. Og det har jeg ligesom holdt fast i. (...) Jeg bruger det, og det virker bedre at sige sådan i stedet for ”nej”.

Asma

Ovenfor giver en mor et eksempel på en konkret metode til at indgå i dialog med sine børn, som hun har afprøvet i praksis, og som hun føler har virket. De positive virkninger af oplæggene understøttes yderligere af en anden mor der beskriver, hvorledes hun er blevet bedre til at tackle konflikter i hjemmet:

“ Jeg har fået det ud af det, at jeg har lært at kommunikere bedre med mine børn, og også med min mand. Mit kommunikationsproblem er blevet bedre. Jeg har også fået et bedre forhold til børnene. Også de to små. (...) I stedet for bare at stå og

råbe og skrig - fordi det har vi haft meget tendens til: ”Kom til sagen, så skal vi videre”. Så jeg synes, jeg har lært at tackle tingene på en anden måde og være mere rolig.

Halima

Det er ikke blot forældrene, men ligeledes børnene i familierne der oplever en positiv udvikling på hjemmefronten. En teenagepige forklarer, at hun tidligere har haft store problemer med sine forældre, og at hun har været flyttet hjemmefra i en periode grundet de mange konflikter i hjemmet. Efter at have deltaget i familiekurset er forældrene, ifølge pigen, blevet mere konstruktive i deres måde at håndtere konflikter på:

“ De var virkelig strenge i en måned eller sådan noget [efter en episode, hvor pigen havde løjet for forældrene]. Det var ikke til at holde ud. Men nu har vi det bedre sammen. Jeg tror ikke, at vi har været oppe at skændes siden det. Før var de bare meget strenge eller kontante, og nu er det mere sådan, at hvis der er et problem, så sætter vi os ned og snakker om det og finder en løsning. Og det er meget bedre i stedet for, at de bare siger nej. Altså de har virkelig prøvet. Der er også mange gange, hvor min far fx kan finde på at sige ”hey, husk nu på det der de sagde på familiekurset”. Så de har i hvert fald taget det til sig.

Lina

Pigen er nu flyttet hjem igen, og både forældre og pigen selv vurderer, at det går langt bedre i familien. Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt tidligere deltagere peger på, at mange forældre har formået at skabe en tættere relation til børnene og være mere nærværende. 10 ud af 13 respondenter svarer at de (i varierende grad) har fået et anderledes forhold til deres børn efter familiekurset. Da de bliver bedt om at eksemplificere dette fortæller de, at de i dag leger mere med deres børn end tidligere, at de har fået et mere venskabeligt forhold til deres børn, og at de er blevet mere opmærksomme på at interessere sig for børnenes hverdag. Med SFIs familiepraksistyper for øje kan disse udsagn forstås som et tegn

på, at der er opstået tættere følelsesmæssige bånd i de enkelte familier efter at have deltaget i familiekurserne.

I de kvalitative interviews er det særligt oplæggene med psykologen, der fremhæves som direkte overførbare til hverdagen i forbindelse med nye måder at kommunikere på, men ligeledes politiets oplæg har bidraget til, at den nye viden bliver anvendt. Det er interessant, at det netop er dele ved disse oplæg, der er blevet anvendt, da det ligeledes er oplæg, som har levet op til de kriterier for god formidling til målgruppen, som vi opstillede tidligere. Det tyder altså på, at disse formidlingsknæb sikrer at virkningskæden ikke knækker, så oplæggene faktisk fører til ny viden og ændret adfærd.

AT SÆTTE GRÆNSER - UDEN VOLD

Et andet interessant resultat er, at flere forældre i spørgeskemaundersøgelsen blandt tidligere deltagere peger på, at de er holdt op med at råbe efter og slå deres børn efter at have deltaget i familiekurset. Selv om spørgsmålene i undersøgelsen ikke omhandler dette specifikke tema, er der flere respondenter der selv nævner, at de ikke længere slår deres børn:

“ Før var jeg aggressiv og råbte højt. Jeg havde blodtryksproblemer. Nu har jeg lært at kommunikere mere med børnene. Jeg har lært ikke at opdrage børnene som jeg selv er blevet opdraget – med vold og råb. I Danmark må man ikke slå børn. Man skal være tålmodig med sine børn.

Tidligere deltager på familiekursus

På samme måde nævner andre respondenter, at de har lært at bruge andre opdragelsesmetoder end dem de selv er blevet opdraget med:

“ Jeg kommunikerer anderledes med min søn. Jeg er mere afslappet og mindre stresset i forhold til, hvordan jeg havde det med min egen far. Jeg er blevet slået af min far, men jeg slår ikke min søn.

Tidligere deltager på familiekursus

Andre respondenter nævner på samme måde, at de har lært meget om danske opdragelsesnormer og har forsøgt at inkorporere elementer herfra i deres hverdag – fx ved ikke at slå deres børn, men i stedet løse konflikter med ord. Det er interessant at bemærke, at disse udsagn særligt kommer fra tidligere deltagere. Det kunne dermed tyde på, at den mere langsigtede virkning af oplæggene er, at forældrene ikke anvender vold i opdragelsen. Det er tilsyneladende særligt denne pointe der har sat sig fast, eksemplificeret i forældrenes nye handlemønstre, der viser sig selv efter tre-fire år.

Med terminologien om de forskellige familiepraksistyper for øje, lader det til, at flere respondenter tidligere har benyttet en afmægtig-autoritær opdragelsesstrategi, hvilket har inkluderet voldelig adfærd over for deres børn – ikke som et redskab til at styre børnene i en bestemt retning, men som en metode der ligger indlejret i dem fra deres egen opvækst. Umiddelbart lader det til, at familiekurserne har flyttet flere af de tidligere deltagere mod en anden opdragelsesstrategi, hvor sanktioner ikke anvendes på samme måde (jf. Dahl 2012). At forældrene ikke længere anvender vold som sanktionsmiddel betyder dog ikke nødvendigvis, at de har nærmet sig den autoritative opdragelsesstrategi. Der kan ligeledes være tale om, at forældrene blot har svært ved at sætte meningsfulde grænser for børnene, nu da de velkendte redskaber ikke længere er gangbare.

Der er flere forældre der nævner, at de føler sig magtesløse nu da de har lært ikke at bruge vold. Der efterlyses opdragelsesredskaber, der kan anvendes til at sætte grænser for børnene, og som kan erstatte volden som sanktionsmiddel:

“ Jeg mangler metoder til at være en autoritet over for børnene.

Tidligere deltager

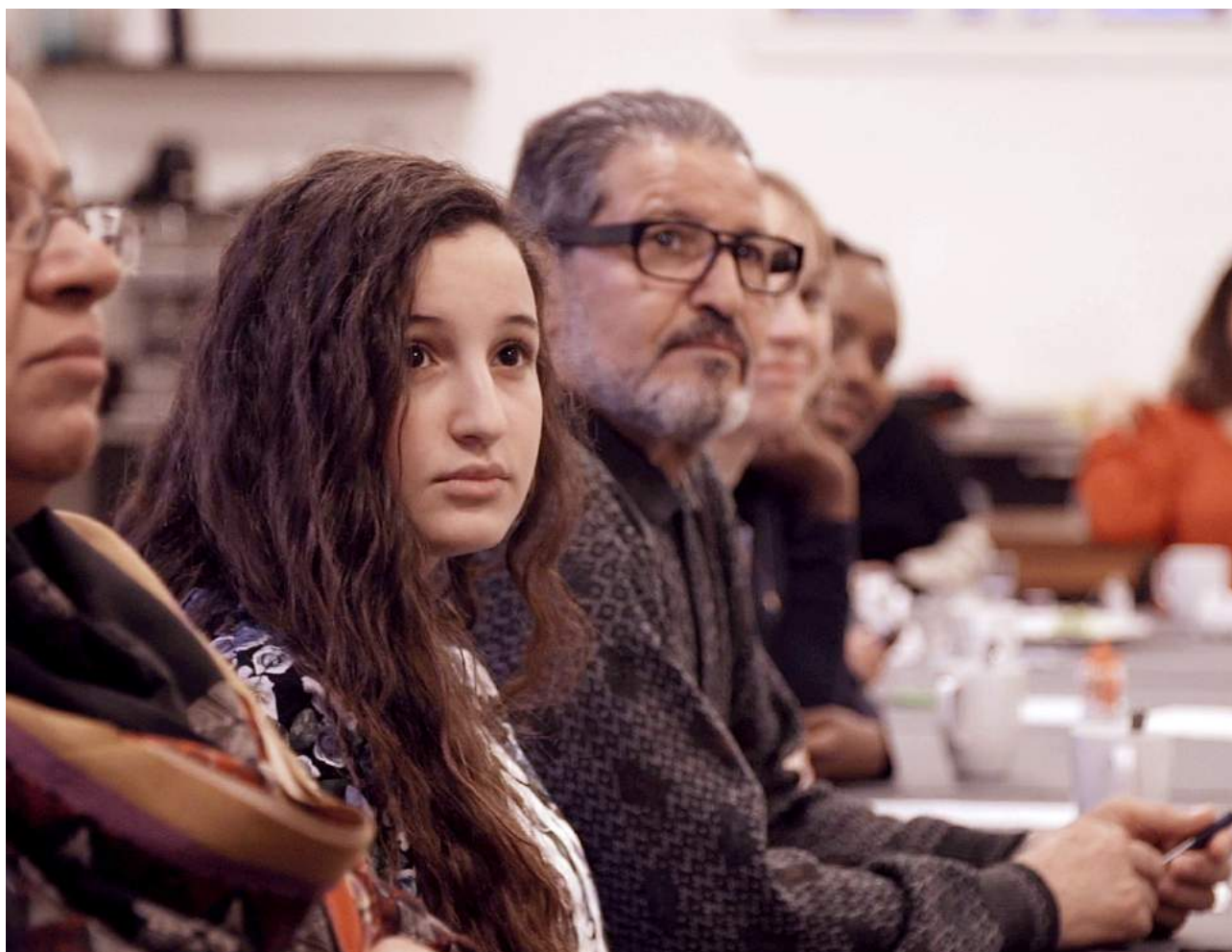
“ Jeg har lært, at man ikke må slå børnene, men jeg føler en magtesløshed ved de nye opdragelsesmetoder. Jeg mangler stadigvæk redskaber til at være en autoritet over for børnene.

Tidligere deltager

Spørgeskemaundersøgelsen peger på, at forældrekurserne nok kan lære forældrene, at vold ikke er et gangbart sanktionsmiddel over for børnene i Danmark, men at det samtidigt ikke er alle, der har fået tilført nye brugbare redskaber til at sætte grænser. Dette vakuum må siges at være en seriøs udfordring for familiekurserne. Her er man nødt til at overveje, hvad ambitionsniveauet for et boligsocialt familiekursus bør være, og om familiekurserne i højere grad kan henvise til andre instanser frem for selv at behandle de familier, der har det sværest. For forældre der er

opvokset med vold som sanktionsmiddel, og som ligeledes har anvendt det over for deres egne børn i en årrække, kan det være en stor opgave pludselig at skulle afvænne sig fra den kendte metode. Disse forældre skal måske tilbydes en mere gennemgribende form for hjælp, som ikke kan håndteres i regi af familiekurset. Det anbefales derfor, at de boligsociale medarbejdere er opmærksomme på, hvilke forældre der kunne have behov for yderligere hjælp, og at de sørger for at brobygge til andre instanser. Her kan, som tidligere nævnt, henvises til "De Utrolige År", som mange kommuner arbejder med, hvor forældrene netop "oplæres" i konkrete opdragelsesteknikker.

9. Denne dialogbaserede tilgang anvendes i høj grad også i familiekurset MindSpring. Her er formen, at deltagerne præsenteres for et oplæg og efterfølgende bliver bedt om at deltage i forskellige øvelser omkring dagens tema. Øvelserne kan både foregå i plenum, i små grupper og individuelt og har netop til formål at lægge op til diskussion (Se Hallas 2014 for eksempler).



OM BESØG HOS FORSKELLIGE AKTØRER

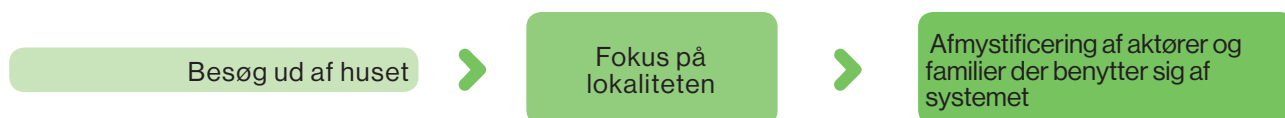
Familiekurset har indbefattet en række besøg hos forskellige lokale aktører. Besøgene har resulteret i, at familierne i høj grad har fået en bedre forståelse af aktørernes arbejde, og i mindre grad, at de benytter sig mere af systemet. For at familierne skal få en bedre fornemmelse af hvad der foregår hos de forskellige aktører (fx politi, skole, socialforvaltning) er det vigtigt, at det er de relevante lokale steder, der besøges, og at det er rundvisningen på stedet, der er i fokus.

I det følgende afsnit analyserer vi de tre (faglige) besøg ud af huset, som kurset indbefatter. Afsnittet omhandler ikke de oplæg, der er blevet afholdt ved besøgene ud af huset, men udelukkende de forhold der handler om selve besøget. I forbindelse med familiekurset arrangeres der besøg på den lokale politistation, på en folkeskole og i en ungdomsklub. Alle tre steder holder de relevante aktører oplæg for forældrene. Forældrene får mulighed for at sidde i en politibil, at se lokalerne i ungdomsklubben og at indtage børnenes pladser i klasselokalet. Formålet med, at disse oplæg foregår ude af huset og med deltagelse af de lokale aktører er, at forældrene dermed får en mere fysisk fornemmelse af de forskellige institutioner og lærer konkrete aktører at kende. Det er tanken, at de på den måde får et indblik i en del af samfundet, de måske ikke kendte til i forvejen, og får korrigeret nogle af de forestillinger, der kan ligge bag deres frygt eller mistillid til systemet. På samme tid møder de relevante aktører familierne i en problemfri sfære og får dermed mulighed for at få af- eller bekræftet nogle af de fortællinger, der findes om målgruppen:

“ Tanken er, at man skal kende miljøet, kende stedet. Måske skal de også komme tilbage til de her steder, hvis de skal søge hjælp. De kommer tit i Socialcentret. De skal ikke altid forbinde det med noget, der ikke er rart, eller et sted der handler om konflikter. De skal også forbinde det med noget positivt. Og så kan de se, hvad det er for nogle rettigheder de har, og hvad for nogle pligter de har. Og det samme med politi, hvor vi kigger på hele politistationen og hilser på folk og siger, hvad de laver og sådan.

Boligsocial familiemedarbejder

Nedenfor har vi opstillet en model for, hvordan besøgene ud af huset fører til at familierne i højere grad bruger systemet. Her fremgår det, at betingelsen for at besøgene ud af huset medfører de forventede resultater er, at besøgene fokuserer på lokaliteten. I de tilfælde, hvor denne betingelse er opfyldt, er familierne blevet mere afklarede omkring systemets funktion og begrænsninger.



Model for besøg ud af huset

Besøg ud af huset indbefatter:

- Besøg på politistation (og kørsel dertil i politibil/ salafad)
- Besøg på lokal folkeskole
- Besøg i Ungehuset (fritidsklub for unge)
- Besøg på socialcentret (blev aflyst i år, men plejer at være en del af programmet)

FOKUS PÅ LOKALITETEN

De tre besøg ud af huset adskiller sig meget fra hinanden. Et sted fik deltagerne en grundig rundvisning, de to andre steder var det oplægget, der var i fokus.

For at de relevante aktører (skole, politi, ungdomsklub) bliver afmystificeret er det vigtigt, at deltagerne har mulighed for at møde de konkrete repræsentanter for institutionerne og oplever lokalerne fysisk. Helt konkret er det derfor vigtigt at

- Deltagerne bliver vist rundt på stedet
- Det er det relevante lokale sted, der besøges
- Det primære formål med besøget er, at deltagerne oplever stedet – ikke det faglige oplæg.

På besøget på politistationen fik familierne en grundig rundvisning på stationen, de blev kørt til politistationen i salafade og fik muligheden for at sidde på førersædet i patruljevognene:

“ Vi går videre ud for at kigge på detentionen og cellerne. Det er 10 m2 store rum, som er beklædt med linoleum. For enden af rummet er der en briks, som fylder hele bredden af rummet, og som også er beklædt med linoleum. I briksen er der to store højtalere. Forældrene går derind og kigger, og Asma tilføjer: "de er alligevel større end jeg havde troet". Den boligsociale familiemedarbejder spørger med, at man skal passe på ikke at blive lukket inde i en af cellerne. (...). Basma spørger politibetjenten, hvorfor der er højtalere i, og han forklarer at det er for, at "indelederen" (som sidder oppe på 1. sal) kan kommunikere med de indsatte. Den anden politibetjent tilføjer: "når man er i politiets varetægt er det jo også vores ansvar, at man ikke kommer til skade". Da alle har været inde i cellerne går vi videre udenfor på parkeringspladserne, hvor patruljevognene holder parkeret. Politibetjenten sætter sig ind i en af dem og tænder sirenen. Han fortæller, at den anholdte altid sidder skråt bagved chaufføren af hensyn til sikkerheden. Han foreslår, at man prøver at sætte sig ind. Hudas mand stiller sig foran politibilen og tager et billede af sig selv med sin telefon. De fleste sætter sig ind i bilen på skift, og der bliver fotograferet og filmet med telefonerne.

Egne observationer

Uddraget ovenfor viser, at besøget på politistationen gav familierne en fysisk fornemmelse af, hvad der sker på en politistation. En af forældrene udbryder: "de er alligevel større end jeg havde troet" om detentionscellerne, og viser allerede dér, at hun er blevet klogere på forholdene på en politistation. Uddraget vidner om, at forældrene får et mere konkret billede af politiets arbejde og kan stille spørgsmål til helt specifikke ting ("hvad skal højtalere bruges til?").

I forlængelse af dette vurderer vi, at rundvisningen er vigtig, da den giver familierne en mere konkret forståelse af, hvad der foregår på stedet. Det er ligeledes vigtigt, at det er de relevante lokale steder, der besøges – de konkrete steder, som familierne kan tænkes at bruge i hverdagen. På besøget på skolen var det fx ikke den skole, hvor langt de fleste elever gik, der blev besøgt. Oplægget foregik i et klasselokale, men ellers var der ikke nogen form for rundvisning. I sådan et tilfælde er det derfor værd at overveje, om oplægget lige så godt kunne have været afholdt i helhedsplanens lokaler. På samme måde var der ikke tid til en rundvisning, da familiekurset besøgte den lokale ungdomsklub. Der var derudover kun en enkelt bruger

tilstede. Her havde det været hensigtsmæssigt, hvis der havde været flere brugere, som forældrene kunne tale med og derudfra vurdere om stedet var passende for deres børn.

Da idéen med besøgene ud af huset er at give familierne en mere kropslig fornemmelse af, hvad der foregår de forskellige steder, anbefales det at oplæggene fylder mindst muligt, og at det er rundvisningen på stedet, der er i fokus. Der kan eventuelt gives relevante informationer løbende mens rundvisningen står på, så informationerne tager udgangspunkt i de enkelte konkrete steder.



RESULTATER: AFMYSTIFICERING OG FAMILIER DER BRUGER SYSTEMET

AFMYSTIFICERING

I de tilfælde, hvor familierne har fået en dybdegående fornemmelse af de lokale aktører gennem en grundig rundvisning, er det vurderingen, at besøgene ud af huset har givet forældrene en bedre fornemmelse af, hvem de forskellige aktører er. Dette vurderer vi på baggrund af de indikatorer, der er opstillet i tabellen nedenfor.

Indikator for afmystificering	Datakilde
Deltagerne taler "frit" med diverse aktører/er trygge omkring diverse aktører	Observationer
Deltagerne giver selv udtryk for at de har en bedre forståelse af systemet	Kvalitative interviews med deltagere + spørgeskemaundersøgelse

I nogle tilfælde er forestillingerne om de forskellige myndigheder blevet mere realistiske. Et eksempel på, at deltagerne er blevet mere trygge ved politiet fremgår af følgende uddrag fra besøget på politistationen:

“ Da vi ankommer til helhedsplanens lokaler står vi udenfor og venter på, at børnene skal komme tilbage fra deres aktivitet. Huda siger noget til sin søn, og han spørger politibetjenten, om Huda må tage et billede af de to sammen. "Selvfølgelig" siger politibetjenten og lægger armen om sønnen. Huda smiler stort og tager flere billeder af politibetjenten og sønnen med sin telefon.

Egne observationer

Til ovenstående uddrag skal det tilføjes, at den omtalte søn er kendt af politiet og har været involveret i kriminalitet. Det må derfor læses som en yderst positiv udvikling at både sønnen og moderen i uddraget

lader til at have et venskabeligt forhold til politibetjenten. Nedenfor fortæller en far, hvordan han opfatter et besøg af politiet som en hjælp. Hans børn er ligeledes involveret i kriminalitet, men på det tidspunkt, hvor politibetjenten kommer på hjemmebesøg, kender faderen ham allerede fra familiekurset:

“ [SSP-politimand] er rigtig god. Det er anden gang jeg har hørt ham. En gang derhjemme og en gang på politistationen. Han er dygtig. Når han snakker med børnene, snakker han med dem som et medlem af familien, som en far. Som om han vil rette dem og skubbe dem ind i samfundet. Han vil hjælpe dem væk fra kriminalitet. Han fortæller dem om ulemperne, og hvad det betyder for fremtiden. Hvad der er fornuftigt og ikke fornuftigt. Han er en dygtig politibetjent.

Mansour

Det lader dermed til, at politiets tilstedeværelse på familiekurset og rundvisningen på politistationen har medført, at flere familier har fået en mere positiv indstilling over for politiet. Det er værd at bemærke, at det er politiet der fremhæves som den aktør, der er opnået større tryghed omkring. Det er vores vurdering, at dette skyldes, at politibetjentene oftere er tilstede modsat skolelærer og ungdomsklubpædagogen. De har blandt andet deltaget i fællesspisning og været med på klatretur i skoven. Desuden blev politiets arbejde i høj grad konkretiseret under besøget på politistationen, hvor deltagerne fik en grundig rundvisning på stedet.

Familiekurserne kan ligeledes fungere som en platform mellem systemet og familierne, og give familierne mulighed for at søge hjælp til konkrete problemstillinger på baggrund af de nye relationer. Efter politiets oplæg henvender en mor sig til politibetjenten og spørger ham ind til en konkret problemstilling omkring hendes søn, som hun er meget bekymret for. Moren og politibetjenten taler længe sammen.

Det er desuden værd at bemærke, at familiekursets brobyggende funktion mellem familier og systemet kan gå begge veje. I interview med SSP-medarbejde-

ren fra politiet fortæller han, at familiekurset er en god arena for ham at lære områdets udsatte familier at kende. På den måde kan familiekurserne fx gøre det lettere for ham senere at komme på hjemmebesøg, hvis børnene involveres i kriminalitet.

BENYTTET SIG AF SYSTEMET

Et af delmålene for familiekurset var, at familierne i højere grad skulle indgå i dialog med relevante aktører fra systemet og benytte sig af forskellige former for fritidstilbud. Indikatorerne for dette fremgår nedenfor:

Resultat	Indikator	Datakilde
Benytter sig af systemet	Forældre deltager hyppigere i forældremøder	Spørgeskema med tidligere deltagere + kvalitative interviews
	Børn går til fritidsaktiviteter og SFO	Spørgeskema med tidligere deltagere+ kvalitative interviews

Det er begrænset, hvor meget familiekurserne har rykket på børnenes brug af fritidsaktiviteter. Flere forældre fortæller, at flere af børnene allerede var tilmeldt fritidshjem eller fritidsaktiviteter i forvejen – eller ikke har mere fritid til at deltage i aktiviteter:

“ Jeg har aldrig ladet mine børn uden en aktivitet i deres fritid, jeg har altid fyldt deres fritid ud, så de har ikke nogen fritid, hvis man kan kalde det det. Og der er da også nogle tidspunkter, hvor du ikke gider at stå på sidelinjen, på en fodboldbane i regn og snevejr osv. Men jeg siger, at det er en investering, jeg investerer tid i det, fordi ligeså snart de bliver bidt af det der, så kan jeg lægge mig på sofaen.

Ayub

“ Nej, de går ikke til sport i fritiden. For det første på grund af den nye reform. De kommer fra skole ca. kl. 15, mandag og torsdag går de til arabisk undervisning på selve skolen, så er de først hjemme kl. 17. Nogen gange er de først hjemme lidt senere, fordi de snakker med deres veninder. De kommer ikke direkte hjem. Det var mandag og torsdag. Fredag sender jeg dem til religionsundervisning, der er fra kl. 16-18. Så de skal noget tre dage.

Asma

Ovenstående citater peger på, at børnene på dette års familiekursus tilsyneladende har haft aktiviteter i forvejen. Desuden begrundes flere forældre deres fravalg af fritidsaktiviteter med økonomiske udfordringer.

Selvom børnene ikke nødvendigvis er blevet mere aktive i samfundet, lader det til at forældrene engagerer sig mere i børnenes liv. Knap halvdelen af respondenterne blandt de tidligere deltagere, deltager oftere i forældremøder og andre arrangementer på deres børns skole end før familiekurserne. En tidligere deltager uddyber sit svar således:

“ Før kurset gik jeg ikke til arrangementer på børnenes skole. Men kurset har gjort mig opmærksom på, at det er vigtigt at deltage i børnenes uddannelsesliv. Derfor deltager jeg nu i højere grad i skolearrangementerne.

Tidligere deltager på familiekursus

Ovenfor fremgår det, at forælderen fra et tidligere familiekursus er blevet gjort opmærksom på vigtigheden af at tage del i alle arenaer af sit barns liv og derfor har engageret sig mere. En anden forælder fortæller, at han er begyndt at fokusere mere på børnenes lektier og tager dem nu med på biblioteket, og en mor fortæller, at hun oftere tager børnene med på tur sammen med andre familier.

OM SOCIALE UDFLUGTER

Familiekurset har indbefattet nogle sociale udflugter med henblik på at ryste familierne sammen og skabe styrkede bånd internt i familierne. De sociale udflugter har i høj grad budt på kvalitetstid og skabt styrket sammenhold i de enkelte familier. For at opnå at der skabes relationer på tværs af familierne er det vigtigt, at netværksdannelsen faciliteres af de boligsociale medarbejdere.

Det følgende afsnit handler om de udflugter, som tovholderne for familiekurset har arrangeret for at komme den sociale isolation til livs og styrke familiernes interne bånd. De sociale udflugter består af følgende ture:

- En tredages tur for alle familierne til Bornholm
- En skovtur for alle familierne med mulighed for at benytte en klatrevæg
- En tur i naturen i nærområdet

Turen til Bornholm har været en fast del af familiekurset i alle årene. På turen arrangeres der forskellige udflugter, familierne spiser sammen til alle måltider og der er mulighed for både at have tid sammen som familie og at dele positive oplevelser med andre familier.

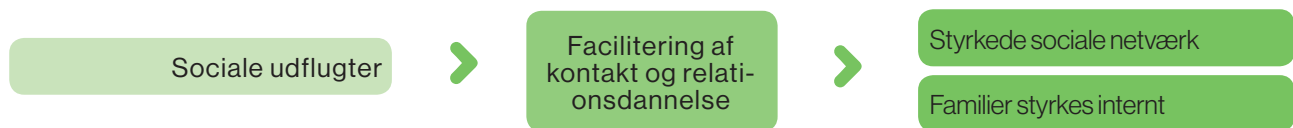
På turen til skoven deltog to SSP-politifolk for at hjælpe familierne med at bruge klatrevæggen. Der blev ligeledes arrangeret madlavning over bål, men på grund af voldsomt regnvejr blev arrangementet flyttet til helhedsplanens lokaler efter nogle timer.

Turen til faciliteter i nærområdet er ligeledes et fast indslag på familiekurserne. Her bliver forældrene præsenteret for gratis udflugtsmål i naturen, og det er

hensigten, at de fremover selv skal benytte udflugtsmålene sammen med familien.

Idéen med de tre udflugter er at skabe en platform, hvor forældrene dels kan danne venskaber og netværk til andre forældre, og dels at familierne kan dele nogle positive oplevelser internt i familien. Tanken er desuden, at familierne kan spejle sig i hinanden og inspirere hinanden, når de observerer andre familiers måder at være sammen på. Når de deler den slags positive oplevelser, er håbet, at det dels fører til, at der opstår større samhørighed internt i de enkelte familier, og dels at der opstår dybere venskaber inden for gruppen som følge af at have oplevet hinanden i uvante situationer.

I modellen nedenfor fremgår det, at vi har fundet, at facilitering og kontaktdannelse har fungeret som den moderator, der har betydning for hvorvidt, der skabes kontakt mellem familierne og mellem børn og forældre på de sociale udflugter.



Model over sociale udflugter

FACILITERING AF KONTAKT OG RELATIONSdannelse

I interviewene med familierne tegner der sig et blandet billede af, i hvilket omfang de sociale udflugter har styrket netværkene og venskaberne imellem familierne. Erfaringer fra andre steder peger da også på, at man skal arbejde målrettet på at skabe forudsætningerne for, at forældrene interagerer og lærer hinanden bedre at kende modsat at lukke sig om sin egen familie. Det er altså ikke noget man skal forvente kommer af sig selv, ved blot at invitere familierne med på en ferie.

Et eksempel fra en anden familieindsats, hvor en sådan facilitering har fundet sted, er helhedsplanen i Sønderborg. I Sønderborg har man afholdt en familieferie for isolerede enlige mødre med børn. Her har man arbejdet meget målrettet med at facilitere netværksskabelse imellem mødrene, da man har erfaret, at man ikke kan forvente, at det sker af sig selv. I Sønderborg har medarbejderne været meget opmærksomme på, hvilken rolle de spillede. De arrangerede aktiviteter, hvor mødrene skulle samarbejde fx på en skattejagt. Her sørgede de for at placere mødrene i grupper, hvor de ikke kendte hinanden i forvejen. Desuden blev der arrangeret børnepasning en enkelt aften, så mødrene kunne koncentrere sig om hinandens selskab og lære hinanden at kende. På andre tidspunkter trak medarbejderne sig væk og opfordrede mødrene til at passe hinandens børn, så de hver især kunne få lidt voksentid, og så de på denne måde knyttede nogle bånd familierne imellem. En af medarbejderne fra Sønderborg opsummerer sin rolle således:

“ Det er min oplevelse, at jeg som professionel er vigtig i forhold til at planlægge, invitere, skabe dynamik og gejst i forhold til at mødes og skabe relationer. Ved mit initiativ skabes der grobund for relationer, som så herefter godt kan være selvkørende i nogen tid. Når relationsdannelsen er ved at løbe tør for energi, er det vigtigt lige at træde til og puste lidt liv/ide/aktivitet ind i processen igen.

(Evaluering af familieferien 2013 for mødre og deres børn: 20).

Evalueringen fra Sønderborg og erfaringerne fra turen til Bornholm peger på, at man allerede i planlægningsfasen skal være meget opmærksom på, hvordan man faciliterer relationsdannelsen på tværs af familierne – og imellem de mest sårbare børn og forældre. Evalueringen fra Sønderborg peger på, at det kan være en god idé at arrangere aktiviteter, som bringer familierne sammen og ikke lade det være op til familierne selv at søge hinandens selskab.

De sociale udflugter har ført til to hovedresultater. For det første har familierne, i nogle tilfælde, fået styrket deres interne bånd. For det andet, er der til dels blevet opbygget relationer på tværs af familierne.

RESULTATER: FAMILIERNE ER INTERNT STYRKEDE

FAMILIER DELER POSITIVE OPLEVELSER

De sociale aktiviteter har dels ført til positive oplevelser internt i de enkelte familier. Dette vurderer vi på baggrund af følgende indikatorer:

Indikator for:	Datakilde
Familierne deler positive oplevelser	
Forældre og børn smiler, griner og snakker sammen	Observationer
Forældre og børn giver udtryk for "kvalitetstid" med familien på turene	Interviews med forældre og unge

I interviewene beskriver de unge, hvordan det har været nyt for dem, at skulle være sammen med deres forældre uden iPads etc., og hvor der har været tid til bare at være sammen som familie. Dette pointeres som en positiv oplevelse:

“ Mine forældre arbejder hver eneste dag og så har de fri i weekenden, men så er det meget sådan, at der er det ene efter det andet. Så er der lige en fødselsdag og så er der lige noget andet. Så vi ses faktisk ikke bare os samlet alene, kun lige i ferierne og jeg har ikke rigtig været med på de sidste ferier. Så det har været dejligt at have noget tid sammen som familie på turen.

Lina

I citatet fremgår det, at turen til Bornholm har givet anledning til, at pigens familie hyggede sig sammen – og at denne form for samvær ellers er sjældent i familien. Det er særligt turen til Bornholm der nævnes som en positiv oplevelse, hvor familierne havde "kvalitetstid" sammen og tid til at få talt sammen.

Flere deltagere peger på, at de har delt positive oplevelser med hinanden internt i familierne. Vi har li-

geledes observeret, at familierne har nydt at være sammen. I nedenstående uddrag fremgår det, hvordan skovturen til klatrevæggen gav lejlighed til mange gode stunder mellem børn og forældre:

“ Zahrahs datter er den første, der er oppe. Hun har tørklæde og regnslag på. Hun når helt til tops og banker på metal-stangen øverst oppe, som politimanden instruerede hende i. Alle klapper og jubler, og hun rappeller ned til os andre. Zahrah giver hende et stort knus, da hun kommer ned og smiler til hende. (...) Nu er det Halima og Linas (mor og datter) tur. De vælger hver deres side af klatrevæggen og klatrer om kap mens de griner højt og snakker om det væddemål, de har indgået. Neden for klatrevæggen står lillesøster Rosa og hepper skiftevis på moren og storesøsteren. Det begynder at lyne og tordne og politimanden giver besked om, at vi skal komme ned fra klatrevæggen.

Egne observationer

Ovenstående uddrag viser, at de sociale udflugter har skabt rammerne for at børn og forældre kan grine og have det sjovt sammen – og at dette i høj grad er sket. Det kan dog diskuteres, hvorvidt disse positive oplevelser primært foregår i de familier, der har et psykisk og socialt overskud til at hygge sig sammen, eller hvorvidt det ligeledes er tilfældet i familierne der har det sværest. På skovturen har vi ligeledes observeret familier, der virkede meget distancerede overfor hinanden og som blot betragtede familierne på klatrevæggen, men ikke selv deltog. Vores observationer fra denne udflugt peger derfor på, at det særligt er de familier med overskud, der formår at udnytte de rammer, som familiekurset stiller op omkring de sociale udflugter. Det er naturligvis problematisk, at familierne med overskud formår at få en god dag ud af en regnfuld udflugt, mens de svage familier blot står i regnen og fryser. Her kan man igen pege på, at det ikke er tilstrækkeligt at tage familierne med på en skovtur og stille en klatrevæg til rådighed, hvis man også vil have de svageste familier til at få et positivt udbytte af de sociale udflugter. Det anbefales derimod, at man i højere grad faciliterer, at alle familier deltager i den aktivitet der foreslås.

På turen til skoven var der dog mulighed for, at de stærkeste familier kunne vise vejen for de familier med mindre overskud. Dette skete blandt andet for familien der klatrede om kap i uddraget ovenfor. Denne mor blev senere spurgt til råds af andre mødre angående hendes måde at omgås teenagedatteren. Dette er et godt eksempel på, hvorfor det er vigtigt, at der ligeledes deltager ressourcestærke familier på kurset.

ØGET ANVENDELSE AF MULIGHEDER I NÆROMRÅDET

De sociale udflugter havde endvidere til hensigt at give familierne indblik i, hvilke muligheder der er for at være sammen uden for hjemmet.

På udflugten til naturfaciliteterne i nærområdet deltog fire familier. Det vurderes, at målet om at give familierne bedre muligheder for at bevæge sig uden for boligområdet til dels er opnået for de familier som deltog i udflugten til de lokale faciliteter i området. Det relativt lave antal familier der deltog på dagen har naturligvis betydet, at det kun er et mindretal, der er blevet præsenteret for de nye muligheder. Blandt de familier der deltog, er der dog blevet udtrykt stor tilfredshed med det valgte udflugtsmål.

Det store fravær afspejler sandsynligvis, at der ikke umiddelbart er den store interesse for denne type aktivitet blandt deltagerne. Dette skal ikke nødvendigvis afholde tovholderne fra at lave en sådan udflugt, da det var en stor succes for de familier som deltog, og samtidigt vurderes der at være et stort behov for en sad til de lokale muligheder. Derimod peger fraværet på, at hvis man vurderer udflugterne som et vigtigt indslag i familiekurset, skal der lægges en stor indsats i at motivere familierne til at deltage.

En mor fortæller nedenstående om, hvordan hun har taget sin veninde med på det udflugtsmål, som hun blev præsenteret for på turen i nærområdet:

“ Det er også noget jeg har lært: At tage derover. En eller to uger efter vi havde været der med familiekurset ringede jeg til (Boligsocial familiedarbejder) og spurgte ham om den præcise adresse, da jeg ville tage derhen med min nabo og hendes og mine børn. Og så skulle vi derover og se det. Det nye sted. Min veninde har også taget andre med derhen. Og det var egentlig et meget godt sted.

Asma

Det kan derfor konkluderes, at blandt de få familier der deltog på udflugten, er de nye muligheder i nærområdet blevet udnyttet – og udbredt i netværket. På den måde kan turen til nærområdet siges at have skabt muligheder for, at familierne fremover kommer mere ud af boligområdet og deler positive oplevelser sammen.

RESULTATER: STYRKEDE SOCIALE NETVÆRK

Et andet resultat af de sociale udflugter – og af fællesspisning, pausesnak og den generelle deltagelse i familiekurserne – er at familierne til dels har fået styrket deres sociale netværk.

Nedenfor fremgår det hvilke indikatorer, der har givet anledning til vores vurdering af, hvorvidt og hvordan de sociale udflugter har styrket forældrenes relationer med hinanden:

Indikator på kontakt til andre familier	Datakilde
Deltagerne snakker med 'nye' mennesker i pausen, på udflugter etc.	Observation
Deltagerne giver udtryk for at have fået nye venner	Kvalitative interviews

I interviewene med deltagerne er det primært de positive oplevelser internt i familierne, der fremhæves. En teenagepige fortæller nedenfor, hvordan hun har oplevet turen til Bornholm som en positiv oplevelse for hendes egen familie, men at hun ikke oplevede, at de havde så meget at gøre med de andre familier:

“ Det var en rigtig god tur for mig og min familie, men vi blev meget adskilt fra de andre familier. Det syntes jeg egentlig også var fint nok, fordi så fik jeg hygget mig med min familie.

Lina

Andre deltagere beskriver dog turen som en oplevelse, der samlede hele gruppen:

“ Jeg synes vi nød det, og vi havde det godt sammen. Alle sammen. Det var hele gruppen, fordi vi var jo samlet, og om aftenen, så gik vi ind i hver sin hytte og der var jo alt. Vi var i bussen, så vi snakkede på kryds og tværs af hinanden og vores børn legede og hyggede og havde det godt.

Naima

Forældre og boligsociale medarbejdere fortæller ligeledes om, at familierne den ene aften på Bornholm samledes i et rum og hyggede sig sammen. Desuden understreger én af de boligsociale medarbejdere, at mødrene var meget imødekommende over for én mor i gruppen, som var særligt udsat.

Der tegner sig således et blandet billede af, hvorvidt familierne har benyttet de sociale udflugter som en arena for at møde nye mennesker, eller om de primært har holdt sig i de kredse, de kender. På samme måde giver spørgeskemaundersøgelsen et varieret indtryk. Den viser, at tidligere deltagere nok mener, at de har fået nye venner, men at flere af disse venskaber er af meget overfladisk karakter. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 11 ud af 13 tidligere deltagere, at de har fået nye venner på kurset. En tidligere deltager peger på, at familien sommetider spiser med andre familier fra familiekurset, og en anden fortæller, at hun har fået nye veninder på kurset. Men langt de fleste venskaber lader til at være af mere overfladisk karakter, hvor familierne hilser på hinanden, hvis de ses på gaden, men ikke selv opsøger samvær med nogle af de andre familier.

Der er dog enkelte deltagere, som utvivlsomt har dannet nye relationer. En mor fortæller her om, hvordan hun har fået veninder på kurset:

“ Jeg havde mødt Aida og Khalida et par gange før, men nu har de været hjemme og besøge mig. Den plante dér har jeg fået af dem. Og den palæstinske familie, dem er vi begyndt at tale sammen med i telefonen og skrive sammen.

Naima

Der er altså nogle deltagere, der selv har formået at knytte mere dybdegående venskaber med andre deltagere på kurset. For at det samme kunne ske for flere af deltagerne, kunne de boligsociale medarbejdere i højere grad facilitere, at disse bånd blev knyttet.

LITTERATUR

Als, Jacob 2012: Udfordringer i arbejdet med etniske minoritetsbørn i PPR-systemet. Als Research

Bæck, U-D. K. 2007: Foreldreinvolvering i Skolen, i "Cultural Encounters in School. A Study of Parental Involvement in Lower Secondary School." Rapport nr. 06/2007, Norut Samfunn A/S.

Christensen, Klavs Odgaard, J. Lindstad, B. Boje-Kovacs og F. Sigurd 2013: Unge, sport og kriminalitet – undersøgelse af sportsklubbers kriminalitetsforebyggende potentiale i udsatte boligområder. København: Center for Boligsocial Udvikling

Dahl, Karen Margrethe 2012: Følelser og autoritet - Familiepraksis i de 15-åriges familier, i Ottosen, Mai Heide (red.): "15-åriges hverdagsliv og udfordringer". København: SFI

Dahl, Karen Margrethe 2007: Udsatte børns fritid – et litteraturstudie. København: SFI – Det nationale forskningscenter for Velfærd

Dahler-Larsen, Peter og H. K. Krogstrup 2003: Nye veje i Evaluering. Håndbog i BIKVA-modellen, kompetenceevaluering og virkningsevaluering. København: Systime

Dahler-Larsen 2013: Evaluering af projektet – og andre ting, som ikke er ting. Syddansk Universitetsforlag

Danmarks Evalueringsinstitut 2012: Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner. Erfaringer fra seks skoler med stærk praksis.

Desforges, Charles & A. Abouchaar 2003: The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment. A literature review. Research Report no 433. Department for Education and Skills

Frederiksen, Nana Øland, S. V. Breau og A. Glad 2015: Fokus på sårbare familier i udsatte boligområder. En kortlægning af problemstillinger og indsatser. København: Center for Boligsocial Udvikling

Gram, Mette og Rikke Kann. Familiekursus for etniske minoritetsfamilier i Urbanplanen 2010 - 2011. Kolofon / Partnerskabet i Urbanplanen & SSP Sundby / Sydvest

Hansen, Helle, P. R. Skov og K. M. Sørensen 2012: Støtte til udsatte børnefamilier - en effektmåling af familiebehandling og praktisk pædagogisk støtte. København : SFI – det nationale forskningscenter for velfærd

Hallas, Vibeke 2014: MindSpring for og med flygtninge- og indvandrersforældre med teenagebørn. Center for Udsatte Flygtninge, Dansk Flygtningehjælp

Kalkan, Hakan 2014: Gadeliv blandt unge mænd. Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet

Jørgensen, Per Schultz 2013: "Den sociale indsats for udsatte børn og unge – lever den op til målene?", i Gulddager, Jens og Marianne Skytte (red.) 2014: Socialt arbejde – teorier og perspektiver.

Laustsen, Mette et al. 2010: Udsatte børnefamilier i Danmark. (SFI 10:14).

Mehlbye, Jill 2010: Unge indvandrere med godt netværk klarer sig bedst. KORA

Mygind, Rikke Engly, A. M. Foldgast og K. Larsen 2015: Samarbejde mellem skole og helhedsplaner. En kortlægning af problemstillinger og indsatser. København: Center for Boligsocial Udvikling

Pawson, Ray & N. Tilley 1997: Realistic Evaluation. London: Sage

Ploug, Niels 2007: Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd

Reiermann, Jens 2014: "Nobelpristager: Udsatte børns skæbne er afgjort før 1. klasse", i Mandag Morgen, 08.09.14

Sacker, A., I. Schoon, and M. Bartley (2002). Social inequality in educational achievement and psychological adjustment throughout childhood: magnitude and mechanisms. *Social Science and Medicine*, 55, 863-880.

Sønderborg boligsociale helhedsplan 2013: Evaluering af familielevr 2013 for børn og deres mødre.

Østergaard, Stine V., A.B. Steensgaard, A. T. Hansen, S. Henze-Pedersen og J. Østergaard 2015: På vej mod ungdomskriminalitet. Hvilke faktorer i barndommen gør en forskel? København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd